

Priče iz zavičaja

Autor: Fatima Fetahović

Donator: Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava

Decembar 2025 godine

UVOD

Kultura jednog naroda ne živi samo u velikim istorijskim pričama, zapisima i spomenicima. Ona živi mnogo dublje – u svakodnevici, u običajima, u jeziku, u malim gestovima koji se ponavljaju iz generacije u generaciju. Upravo tu, u toplini doma, u bajramskom jutru, u neninoj sehari, u dječijem putu do mekteba, čuva se duša bošnjačkog identiteta. Zato je nastala ova knjiga – da sačuvamo ono što je najnježnije i najljudskije, ono što povezuje prošlost sa današnjicom i što djeci i mladima pokazuje ko su i odakle dolaze.

„Priče iz zavičaja“ nastale su iz potrebe da se bogata bošnjačka tradicija prenese na način koji je jednostavan, topao i blizak mlađim generacijama. Savremeni ritam života često udaljava djecu od priča koje su nekada bile sastavni dio odrastanja – priča koje su se pričale uz kahvu, na zimskim sijelima, u dvorištima, tokom rada i odmora. Ova knjiga vraća te priče, ali u obliku prilagođenom današnjem vremenu: kratke, jasne, ilustrovane, nježne i životne.

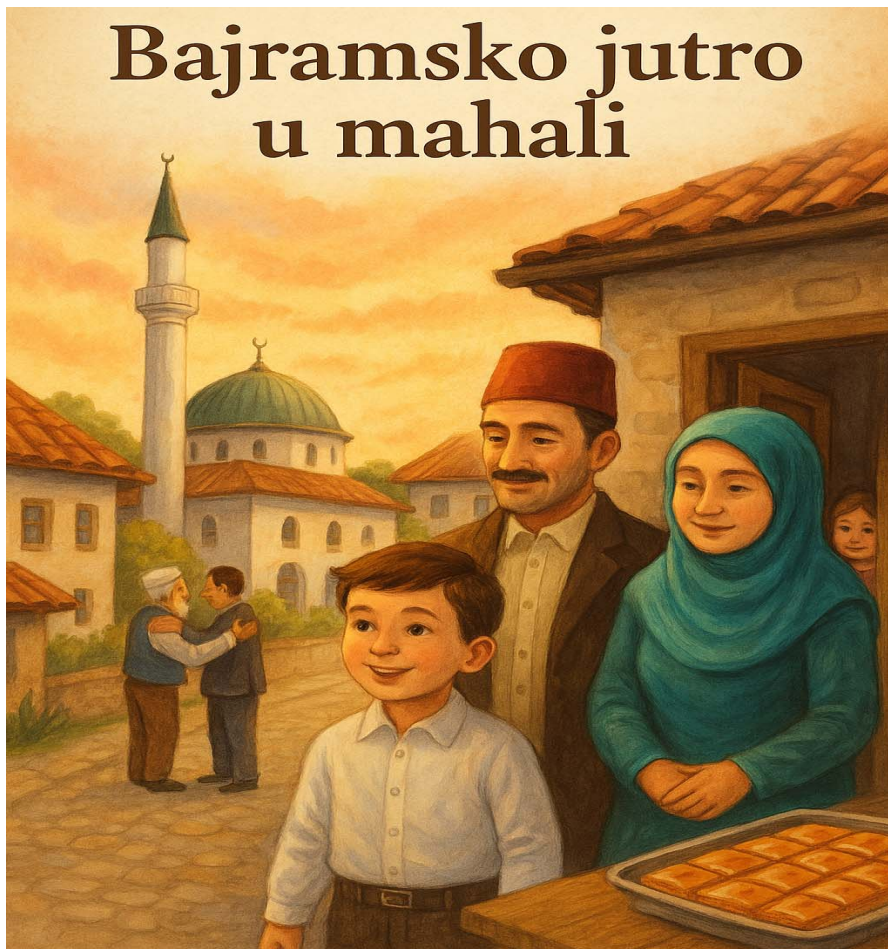
Svaka priča u ovoj zbirci nosi jedan običaj, jednu poruku i jedan trag kulture. Priče govore o radosti Bajrama, zajedništvu kroz mobe, toplini gostoprimstva, važnosti znanja, ljepoti rada rukama, poštovanju starijih, vezi sa vjerom i prirodom. One prikazuju svijet u kojem su se ljudi oslanjali jedni na druge, gdje je komšija bio oslonac, gdje je riječ imala težinu, a dijete učilo vrijednosti kroz primjer.

Ova knjiga nije samo publikacija; ona je most. Most između starijih koji čuvaju uspomene i mladih koji tek grade svoj identitet. Most između vremena koje je prošlo i vremena koje dolazi. Most između tradicije i savremenosti. Upravo zato je svaki tekst i svaka ilustracija osmišljena tako da djeca mogu lako razumjeti i zavoljeti ono što čini dio njihovog nasljeđa.

„Priče iz zavičaja“ žele da ožive uspavane slike našeg kulturnog pamćenja i da ih pretvore u priče koje će djeca rado čitati, učiti i prenositi dalje. Jer kultura se ne čuva samo u arhivima i knjigama – ona se čuva u srcima ljudi. A najljepši način da ostane živa jeste da se ispriča.

Neka ove priče budu podsjetnik da običaji nisu samo prošlost. Oni su putokaz, oslonac i snaga zajednice. Neka ih naša djeca prepoznaju, prihvate i nose dalje – kao dio sebe i kao dio jedne bogate tradicije koja zaslužuje da traje.

Bajramsko jutro u mahali

Noć je još bila tiha i mekana poput nentine ćebadi, kada se kroz prozor male kuće u mahali provukao prvi trag svjetlosti. U sobi je sve mirisalo na bajramske pripreme: na baklavu koja se hladila na stolu, na čiste košulje koje je majka sinoć ispeglala, na novu obuću koju je otac kasno uveče očistio i poređao pored kreveta.

Dječak Amar probudio se prije nego što ga je iko pozvao. Srce mu je kucalo brže nego obično, kao da je znalo da je ovo jedan poseban dan. Bio je to Bajram – dan radosti, dan zagrljaja, dan kada cijela mahala miriše na sreću.

Tiho je ustao, pazeći da ne probudi sestru Ajšu koja je još bila umotana u svoj pokrivač. Pogledao je kroz prozor – mahala je bila obasjana bljedom zorom, a iz daljine se već moglo naslutiti lagano komešanje. Negdje je zalajao pas, vrata su škripnula, a iz nečije kuće osjetio se miris kahve.

Majka je ušla u sobu noseći kandiljku. Na licu joj je bila ona posebna bajramska toplina koju Amar nikada nije znao opisati, ali ju je svake godine prepoznavao.

„Ustaj, sine. Vrijeme je da se spremiš. Bajramsko jutro ne voli da čeka.“

Amar skoči iz kreveta i navuče svoju novu košulju. Bila mu je nekako svjetlija nego sve koje je do tada nosio, a rukavi su mu blago šuškali dok je hodao. Majka mu dotjera kragnu, pa pređe rukom preko njegove kose – onako kako je samo na Bajram radila.

„Eto, sad si pravi momak“, reče i nasmije se.

U kuhinji je otac već sjedio uz kahvu. Njegov fes stajao je na stolu, uredno složen, a nova košulja davala mu je svečani izgled. Amar je volio taj trenutak kada otac prvi put stavi fes – to mu je značilo da je Bajram stvarno počeo.

„Hajde, sinko“, reče otac, „popij vode, doručka prije namaza nema.“

Dok su se spremali da izađu, mahala se polako budila. Kroz prozor se čula djeca kako dozivaju jedni druge, vrata se otvaraju, roditelji opominju svoje sinove da paze na nove cipele. I baš kada su izašli pred kuću, zrak je ispunio bajramski miris jutra, onaj specifičan, neobjašnjiv – mješavina rose, hljeba koji se peče, i baklave koja čeka na stolovima.

Amar i otac krenuli su prema džamiji. Put do džamije bio je kratak, ali je tog jutra izgledao posebnije nego ikad. Na svakom koraku su sretali komšije: muškarce sa fesovima, momke u čistim košuljama, dječake koji jedva čekaju da završe namaz kako bi počeli s obilaskom mahale.

„Bajram mubarek olsun, komšija“, čulo se sa svih strana.

Amar je ponavljao bajramske pozdrave, osjećajući se važnim i odraslim. Bilo mu je drago što i on pripada svemu tome – toj tradiciji, toj radosti, tom osjećaju zajedništva koji je mahala imala samo ovakvog jutra.

U džamiji je sve blistalo. Tepisi su bili očišćeni, prozori oprani, a u zraku je mirisalo na drvo i tamjan. Dok je imam počinjao bajramsku hutbu, Amar je gledao oko sebe: redove ljudi koji mole, glas koji odzvanja, i znakovit mir koji se sliva niz mahalske krovove. Osjećao je kako se cijeli svijet nekako smirio i okupao u blagosti.

Kada se namaz završio, ljudi su se izljubili, smijali i pružali ruke jedni drugima. Amar je odmah potrčao da pronađe svoje drugove, ali ga otac zaustavi blagim glasom.

„Prvo neni i majci da čestitaš. Red je tako.“

Vratili su se kući, a na pragu ih je čekala majka, sa Ajšom koja se još razbuđivala. Ispred nje je stajala velika tepsija baklave – ona posebna, sa orasima i mirisom vanile, koju je majka pripremala samo za Bajram.

„Bajram šerif mubarek olsun“, reče majka tiho, ali s toplinom koja je ispunila cijelu kuću.

Poljubili su joj ruku, a zatim i neni, koja je već sjedila za sofru. Nena je imala svoju posebnu čestitku. Zagrlila je Amara, pa mu u ruku stavila novčanicu.

„Evo, sine moj, za sreću i nafaku.“

Amar se nasmije – taj trenutak bio je jedan od najdražih. Ne zbog novca, nego zbog načina na koji nena to radi: polako, nježno, uz osmijeh koji govori više od riječi.

Ubrzo su im se pridružili rođaci, komšije, djeca iz mahale. Svi su sjedili zajedno, probali baklavu, pili sok, smijali se, prepričavali događaje, dok je kuća bila puna glasova, života i radosti. Djeca su nestrpljivo cupkala, jedva čekajući da izađu i obiđu cijelu mahalalu – da prikupe bajramske slatkiše, da se natječu ko će više novčića dobiti.

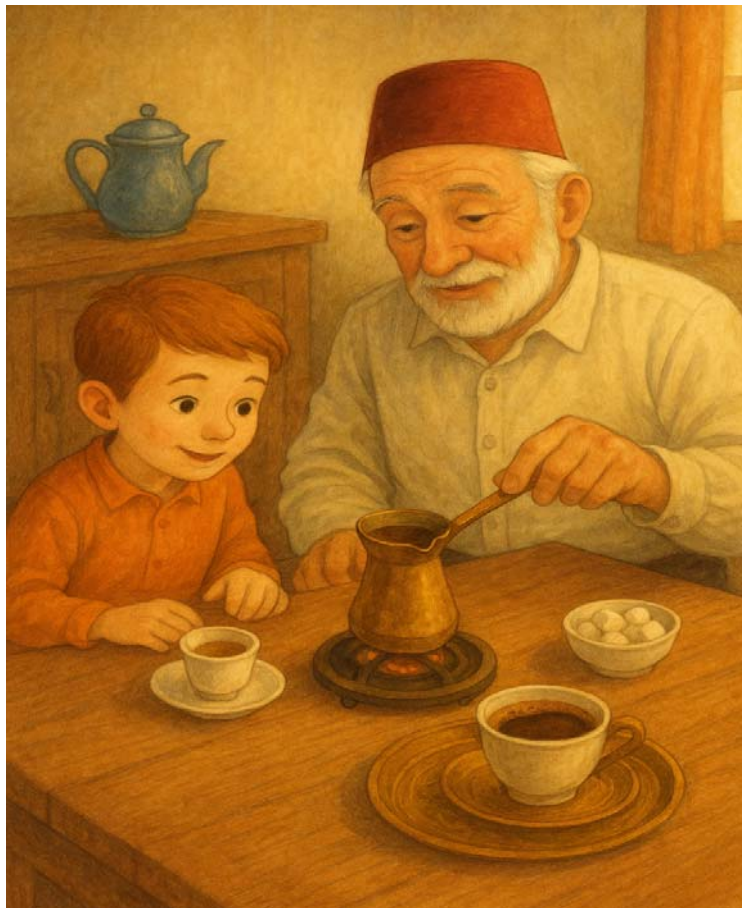
I dok je Amar gledao kroz prozor kako se mahala puni ljudima, shvatio je nešto važno: Bajram nije samo o lijepoj odjeći, baklavi i darovima. Bajram je o ljudima. O tome što se srca otvaraju, što se porodice okupljaju, što komšije postaju još bliže. O tome što se ljubav i dobrota dijele kao najveći dar.

Tog jutra, dok je izlazio iz kuće i pridružio se drugovima, Amar je nosio sa sobom taj osjećaj – osjećaj pripadnosti, zahvalnosti i radosti koju samo Bajram može donijeti.

I zato, svako bajramsko jutro u mahali počinje isto: mirisima, osmijesima, poljupcima ruku, čestitkama i zvukom dječijeg smijeha. Ali svako je posebno na svoj način, jer svaki donosi nova sjećanja, novu radost i novu priču koja će jednog dana postati dio zavičaja.

A Amar je znao – ovu će pričati i svojim unucima.

KAKO JE DJED UČIO UNUKA DA PRAVI BOSANSKU KAHVU

Subotnje jutro u zavičaju uvijek je imalo poseban miris. U avliji djedove kuće, miris humke zemlje miješao se s mirisom ruža i tek pokošenog dvorišta. Ali onaj najposebniji miris tek je trebao da ispuni kuću – miris bosanske kahve, koji je, po riječima djeda Hamdije, „najbolji miris koji čovjek može ponijeti iz djetinjstva.“

Unuk Malik je, kao i svakog ljeta, došao da provede nekoliko dana kod djeda i nene. Volio je dane koje bi provodio tu – neku posebnu tišinu, lagane razgovore, i osjećaj da vrijeme ovdje ide sporije, ljepše. Tog jutra djed ga je pozvao u kuhinju.

„Malik, hajde ovamo, danas ćeš naučiti jednu od najvažnijih vještina“, reče djed kroz smiješak koji je uvijek nagovještavao nešto lijepo.

Malik sjedne za sto, radoznao, i pogleda u djedovu ruku. U njoj je držao malu, staru džezvu od mesinga, ispoliranu do sjaja.

„Danas ćeš naučiti kako se pravi prava bosanska kahva“, reče djed svečanim glasom, kao da mu predaje neko veliko nasljeđe.

Malik se iznenadi. „Ali djede, pa ja sam još mali!“

Djed se nasmija. „Za kahvu niko nije ni premlad ni prestar. Ona se ne pravi samo da bi se popila – kahva se pravi da bi se sjelo, razgovaralo, dijelili trenuci. A ti si već dovoljno veliki da naučiš šta znači kahva u našoj kući.“

Sjeo je preko puta Malika i spustio džezvu na sto.

„Prvo pravilo, sine: kahva se pravi polako. Ko žuri, nikad neće znati kakva je kahva koju je pio.“

Djed ustade, otvori staru limenu kutiju i iz nje izvadi malu vrećicu svježe mljevene kahve. Malik se odmah nagnu i udahnu punim plućima.

„Mmm... djede, ovo miriše kao tvoja kuća.“

„Tako i treba“, reče djed. „Kahva je pečat doma. Kad jednom naučiš da je praviš, gdje god bio – znat ćeš put nazad.“

Zajedno su otišli do šporeta. Djed mu pruži džezvu.

„Sipaj vode tek toliko da napuniš ovu malu fildžan-šolju i pola druge. Tako su mene učili.“

Malik pažljivo nasu vodu, pazeći da ne prolije ni kap. Djed ga posmatra sa ponosom.

„Eto vidiš. Sad je samo pitanje strpljenja.“

Djed uključi ringlu i položi džezvu. Vatra je bila slaba, jedva da je grijala. Malik se začudi.

„Zašto ne pojačaš, djede? Tako će brže.“

Djed klimnu glavom. „Brže, da. Ali ne i bolje. Drugo pravilo: dobra kahva voli vatru koja je nježna. Ona mora da se ‘diže’ polako.“

Dok su čekali, djed uze fildžane sa police. Bili su bijeli s plavim šarama, stari skoro kao i djed. Malik ih je uvijek volio – činili su da se osjeti kao u nekoj priči iz davnina.

„Ovi fildžani, sine, prošli su mnogo bajrama, mnogo jutara, mnogo razgovora“, djed reče dok ih je slagao. „Kad iz njih piješ kahvu, to je kao da piješ sjećanje.“

U tom trenutku iz džezve se počeo dizati mala kruna pjene. Djed odmah otpuhnu.

„Sad pažnja! Najvažniji dio.“

Malik se približi.

„Kad se kahva digna, spusti je sa vatre“, reče djed i pokaza mu. „A onda – vrati malo, pa opet digni. Tako tri puta. Tako se pravi kahva koja ima dušu.“

Malik gleda kako se pjena polako diže, pa spušta, pa opet raste. Osjećao je kao da gleda nešto važno, nešto što je samo njih dvoje razumjelo.

„Djede, a kako znaš kad je gotovo?“

„Kad ti srce kaže“, reče djed i namignu. „A ako hoćeš jednostavnije – kad pjena bude gusta i lijepa kao jutro pred Bajram.“

Konačno, natoči kahvu u fildžane, pazeći da u svaki padne po malo pjene. Spusti jedan pred Malika.

„Evo. Ovo je tvoja prva kahva“, reče ponosno.

Malik ga pogleda zbunjeno. „Ali djede, ja još ne pijem kahvu.“

Djed se nasmija. „Nije važno hoćeš li je piti. Važno je da znaš kako se pravi. Jednog dana, kad te život odvede daleko, sjetit ćeš se ovoga i shvatiti koliko je važno da znaš napraviti kahvu kao kod kuće.“

Malik zagrlj djeda, čvrsto, onako kako se grli neko ko zna da u naručju čuva sve priče svijeta.

A djed, gledajući u njegovu kosu i dječičke ruke, tiho dodade:

„Treće pravilo, sine: kahva se nikad ne pije sam. Uvijek je praviš da bi nekome poklonio trenutak.“

Sjeli su zajedno u avliju. Nena je donijela lokum, a sunce se probijalo kroz lozu. Djedov glas, miris kahve, zvuk ptičica – sve se stopilo u jedan trenutak koji Malik nikada neće zaboraviti.

Iako je iz fildžana pio samo gutljaj, znao je da je naučio nešto mnogo važnije od recepta.

Naučio je da je kahva most između ljudi.

I da se taj most gradi – ljubavlju, mirnoćom i prisustvom.

Onako kako ga je djed danas učio.

VEČE PRED SVADBU – KINĐAĐIJE U ZAVIČAJU

Kuća Hadžimehmedovića bila je tog večera puna svjetla, žamora i uzbuđenja. Kroz otvorene prozore dopirali su glasovi žena koje su se okupljale oko mlade Ajle – njihove pjesme, smijeh i ritmični udarci đerđefa stvarali su posebnu atmosferu koju je samo zavičaj znao da podari. Bila je to noć koja se pamti čitav život – večer pred svadbu, večer kindadžija.

Ajla je sjedila na velikoj šarenoj postelji, obučena u tanku bijelu košulju, s blagim osmijehom na licu. Ruke su joj bile mirne, ali su joj oči odavale sve: radost, stid, treperenje srca i osjećaj da se jedan period života zatvara a drugi, nepoznat, polako otvara. Oko nje su se smjestile žene iz porodice, komšinice, prijateljice i djevojke iz mahale koje su došle da prisustvuju kićenju mlade.

Prva je u sobu ušla tetka Hava, najstarija među prisutnima, koja je nosila veliki, vezen peškir. Taj peškir bio je star preko sedamdeset godina, prenosi se s koljena na koljeno, i uvijek se koristi samo za posebne trenutke: rođenja, prve korake, svadbe.

„Ajla, srećo moja“, reče tetka i poljubi je u čelo. „Večeras postaješ mlada. A ovo je večer koje ćeš se uvijek sjećati.“

Ajla osjeti kako joj obrazi porumeniše. Žene oko nje počele su lagano da pjevjuše starinsku pjesmu:

*„Oj djevojko, dušo naša,
večeras si ruža naša...“*

Ruke kindadžija bile su brze i vješte. Na sred sobe nalazila se mala drvena kutija, a u njoj spremno poređane svilene marama, šarene trake, dukati koji se nasljeđuju, cvjetići od tila i mirisni bosiljak. Svaki od tih predmeta imao je svoju ulogu, svoje značenje.

„Nema lijepe mlade bez bosiljka“, reče nena Selma, stavljajući ga Ajli iza uva. „On štiti, donosi sreću i miriše kao zavičaj.“

Ajla osjeti kako joj srce zaigra. U tom malom cvjetiću bosiljka bila je sva toplina njenog doma.

Žene su počele da pletu pletenice, a zatim bi na svako upletanje dodale mali ukras: zlatnu nit, crvenu vrpcu za radost, zelenu za beričet. Sve vreme su pjevale, svaka je znala strofu, ritam i melodiju kao da je nose u krvi.

*„Mlada se kiti, srce joj trepti,
majka je gleda, oči joj sjeti...“*

Majka je sjedila tik do Ajle, pokušavajući da sakrije suze. Iako je ponos osjećala u svakom dahu, ipak je teško prihvatila da njena djevojčica odlazi. Ajla joj stegla ruku i šapnula:

„Majko, ne brini. Ne idem daleko. A i kad odem, tvoja sam zauvijek.“

Majka se nasmije i spusti joj poljubac na ruku. „Znam, dušo. Ali srce je čudo – uvijek malo boli kad voli.“

Nakon što su pletenice bile gotove, kindadžije uzimaju veliki crveni šal – „pojas mlade“. To je simbol zaštite i čednosti, ali i radosti koja prati novi život.

„Sad diši duboko, Ajla“, reče tetka. „Ovo je trenutak kad postaješ prava mlada.“

Žene su se okupile oko nje, a zatim su, uz pjesmu, pažljivo omotale šal oko njenog struka. Šal je bio ukrašen zlatnim nitima i malim staklenim perlama koje su svjetlucale na svjetlosti lampe.

U tom trenutku vrata se otvoriše i u sobu uđe mala djevojčica iz komšiluka, noseći tacnu prekrivenu vezenom maramicom. Na tacni su bile hurme i šećer.

„Da se zasladi mlada“, reče djevojčica stidljivo.

Ajla se nasmije i pruži joj poljubac u kosu. „Hvala ti, dušo.“

Žene oko nje počele su da plješću, a zatim, kao po dogovoru, ponovno zapjevaše. Ovog puta pjesma je bila brža, veselija, puna ritma, kao da najavljuje svjetlije jutro koje će doći.

*„Sutra je svadba, veselje traje,
mlada se sprema, srce joj sjaje...“*

Kićenje je trajalo dugo, ali niko nije osjećao umor. U svakoj ženi bilo je nešto što je željelo dati blagoslov mladoj: savjet, osmijeh, ukras, dodir.

Kada su završile, Ajla je ustala.

Zastala je pred ogledalom.

I po prvi put, vidjela sebe – ne više kao djevojku iz mahale, već kao mladu koja sutra staje na prag novog života. Lice joj je blistalo, pletenice padale niz ramena, a bosiljak iza uva mirisao je na sve ono što ostaje u srcu.

Žene su se razišle kasno u noć, ostavljajući kuću ispunjenu pjesmom i toplinom. Ajla je legla pod svoju djevojačku posteljinu, posljednji put u očevoj kući. U sobi je još uvijek mirisao bosiljak, kahva i kolači koje je nena pripremala za sutrašnje goste.

Prije nego što je zaspala, Ajla je šapnula sebi:

„Večeras sam mlada. A sutra – žena.“

I zavičaj ju je, kao uvijek, nježno čuvao.

PRIČA O ZADRUŽNOM RADU – MOBAMA

U zavičaju se dobro znalo: kada dođe vrijeme teškog rada, niko nije sam. Bilo da je žetva stigla ranije nego što se očekivalo, da se krovšte urušilo zbog jake kiše, ili da treba spremati zimnicu za dugu zimu – tu su bile mobe. A moba nije bila samo rad. Ona je bila pjesma, druženje, ruke koje se spajaju, srca koja se prepoznaju. Bila je to nepisana pravila komšiluka koja su važila više od bilo kakvog ugovora.

Danas je moba rijetka riječ, ali nekada je bila stub opstanka svake kuće. A priča o mobama najbolje se pamti kroz događaj koji je u porodici Mustafića ostao zapisan kao „ona velika moba za kosidbu“.

•

Ljeto je te godine došlo ranije, pa su livade oko zavičaja naglo požutjele. Trava je sazrela i kose su morale da zasviraju, jer bi jedan dan kašnjenja značio gubitak cijele otave. Jusuf Mustafić, glava kuće, stajao je na prozoru i gledao kako sunce izlazi nad planinom. Znao je da neće moći sam. Dvije livade, strme, velike, visoka trava – dani pred njim izgledali su teški.

Ali onda je u avliju ušla komšinica Halima, noseći malu tepsiju vrućih pogačica.

„Jusufe, ako ti treba, mi smo tu“, reče ona jednostavno.

Jusuf se nasmije. To nije bila ponuda – to je bila potvrda. Jer kada je moba, onda je moba.

I već sjutradan u cik zore počela je najveća kosidba u mahali.

•

Prvo su se pojavili kovači – Mehmed i njegov sin – da naoštire sve kose. Zveckanje čelika odzvanjalo je avlijom, kao da se najavljuje veliki događaj. Čak su se i djeca okupila, fascinirana vještinom kojom su stariji pripremali alat.

Potom su stigli kosci. Bilo ih je desetak, svi iz komšiluka: stari Adem, koji je kosio polako ali izdržljivo; mladi Almir, koji je kosio brže od svih; Mujo, koji nikada nije dolazio praznih ruku pa je donio punu torbu suhog mesa; i još mnogi drugi. Niko nije zvao – došli su jer je tako red.

„Neka je hairli“, reče Jusuf, i svi uglas odgovoriše: „Amin.“

Kose su zasvirale u istom trenutku. Cijela livada kao da je disala zajedno s ljudima koji su je obrađivali. Redovi pokošene trave nizali su se ravno kao da ih je neka nevidljiva ruka vodila. Sunce se dizalo, miris sijena širio se zrakom, a smijeh kosaca miješao se s ritmom njihovog rada.

„Oj živote, što si lijep kad se radi zajedno!“, povika stari Adem i sve nasmija.

Djeca su trčala unaokolo skupljajući svježe pokošene grančice i pokušavajući da nauče tehniku kosidbe, iako su jedva držali drvenu dršku kose.

U podne, žene iz mahale donesoše ručak: pitu krompirušu, juhu, sir iz mijeha, hladnu vodu s izvora, pekmez i hljeb koji je mirisao na dom. Svi su sjeli na travu. Bila je to posebna trpeza, ne zbog hrane, nego zbog zajedništva.

„Neka je Allah zadovoljan“, reče nena Raza, dižući ruke.

„Amin“, ponoviše svi.

•

Popodne se nastavilo u još jačem ritmu. Sunce je peklo, košulje su se lijepile uz tijelo, ali niko nije posustajao. Jer moba je više od rada – ona je nadmetanje, ponos, prilika da se pokaže snaga i izdržljivost. I zato su kosci radili sa žarom.

Do akšama, obje livade bile su pokošene. Trava je uredno poredana da se suši, a muškarci su stajali ponosno, posmatrajući posao koji bi samomuškarac radio danima.

„Jusufe, tvoje livade su kao ogledalo!“, povika mladi Almir.

Jusufovo lice ozari se zahvalnošću. „Bez vas – ništa. Ovo je vaše koliko i moje.“

Zatim, po običaju, slijedila je večera. Žene su pripremile veliku tepsiju pilava, pitu tikvenjaču, halvu i kahvu. U dvorištu su se upalile lampe, a noć je mirisala na uspjeh i umor koji prija.

Za večerom se nije ćutalo. Prepričavali su se najzanimljiviji trenuci dana, šalili se, pričalo se o svemu – o djeci, trgovini, stoci, vremenu, starim običajima.

I onda, nenadano, Almir uze harmoniku. Poče tiho, a onda se dvorištem zaori pjesma:

„*Oj mladosti, radosti...*“

Žene su zapljeskale, djeca zaplesala, a stariji se samo nasmiješili. To je bio znak da je moba završena na najbolji mogući način – uz pjesmu, radost i zahvalnost.

•

Sutradan je Jusuf obišao livade. One su mirovale, spremne za skupljanje sijena. A on je znao da je i sutra može očekivati ista slika – komšije, prijatelji, rođaci. Jer jednom kada pomogneš drugome, cijeli komšiluk stoji iza tebe.

I zato se u zavičaju uvijek govorilo:

„Moba nije samo da se pomogne –
moba je da se srca povežu.“

A Jusufova djeca, koja su to sve gledala, ponijela su tu rečenicu dalje, kao jednu od najvažnijih životnih lekcija.

ZIMSKO SIJELO KOD NENE

Zima je u zavičajju uvijek imala neku posebnu tišinu. Snijeg bi pao preko noći i pokrio mahale kao bijeli ćilim, utišao korake, ujednačio krovove, a dim iz odžaka dizao se pravo u nebo, kao da spaja zemlju i nebesko. Ali prava čarolija zime nije bila napolju – bila je u toplim kućama gdje su se okupljali ljudi. A najljepše je bilo zimsko sijelo kod nene Fate.

Te večeri, vjetar je svirao oko prozora, a pahulje se lijepile za staklo kao sitne zvjezdice. Malik i Ajla, nenična unučad, stigli su u posjetu noseći torušu hurmi i kocku šećera, kako je običaj. Čim su otvorili vrata, zapljusnuo ih je miris neline pite, šljive iz peke i topline koja se širila iz starog šporeta.

„Hajde, djeco moja, brže unutra da vas zima ne ugrize“, rekla je nena, brišući ruke o kecelju.

Sjeli su na duške oko sofre, a nena je već donijela peškiri i zamotala im ledene ruke.

„U ove dane, djeco, najbolje je sijelo. Ništa tako ne grije čovjeku srce.“

Polako su se okupljale i komšinice. Prva je došla tetka Mevlida, noseći vrećicu vune. Zatim teta Šeća sa starim čunkovima, pa nena Rabija sa torbom punom suhih smokava. Sve su se smjestile oko sofre, a soba se ispuni žuborom ženski glasova, kao potok u proljeće.

•

Nena Fata izvadi iz sehare veliku, bijelu preslicu i položi je ispred sebe.

„E, djeco, večeras ćete vidjeti kako se prelo radilo dok nije bilo televizije, ni interneta, ni ničega. A bilo je ljepše, vjerujte.“

Malik se zagleda u preslicu – činila mu se kao neki čarobni štap iz bajke. Ajla je već znala ponešto, ali je svaki put gledala sa istim oduševljenjem.

Žene počeše da predu vunu, povlačeći je vještim, starinskim pokretima. U sobi se čulo ritmično šuštanje, kao da neko lagano svira. Između njih, na sredini sobe, gorjela je lampa koja je pravila mekano svjetlo i žuti krug topline.

„Neno“, upita Malik, „jesi li ti ovo radila kad si bila mala?“

„Jesam, sine. A i tvoja majka. Ovdje smo učile i smijale se, pjevale i pričale, dok bi muškarci igrali domine ili čistili alat. Tako se održavao život.“

Ajla se nasmija. „A šta ste pričale?“

Tetka Mevlida se oglasi, veselo: „Pričale smo o dobrim ljudima, djevojkama što se udaju, mladićima što putuju, o komšijama i o starim vremenima. A nena bi nam znala ispričati bajku koju samo ona zna.“

Nena se pravi da ne čuje, ali joj se oči nasmiješe.

•

Kad je prelo bilo u punom jeku, tetka Šeća započe staru narodnu pjesmu:

*„Snijeg pao na behar, na voće,
mlad momak dolazi djevojci poće...“*

Glas joj je bio tih, blag, ali pun duše. Sve žene joj se pridružiše, a soba se ispuni melodičnim, mekim glasovima koji su se stapali s pucketanjem vatre. Malik i Ajla su slušali kao da prvi put čuju muziku.

Nena Fata, vidjevši kako su djeca očarana, polako spusti vunu i reče:

„Hoćete li čuti jednu priču?“

Djeca klimnuše glavama u isti tren.

•

„E, ovako“, započe nena, „bila jednom jedna djevojka, lijepa kao jasmin, a dobra kao hljeb. U selu su je svi voljeli jer nikad nije odbila pomoći nikome – ni starome, ni mladom, ni bogatom, ni siromašnom. Jedne zime, baš ovakve kao ova, snijeg je zatrpao sve puteve. Ljudi su bili zatvoreni u kućama, stoka je mukom disala pod teretom zime, a komšija preko brda ostao bez drva.“

Malik se nagne bliže.

„I djevojka je, djeco moja, stavila na leđa punu naramak drva i bosim nogama krenula kroz snijeg da ga spasi. Hodala je satima, ali se nije žalila. Kad je stigla, komšija je zaplakao od sreće.“

„Zašto bosim nogama?“, pita Ajla, zamišljeno.

„Jer je dala svoje čizme komšinici koja ih nije imala. Eto zato.“

Soba utihnu. I žene i djeca su osjećali toplinu koju priča nosi – onu vrstu topline koja se ne osjeća samo na koži nego i u srcu.

„I zato, djeco moja“, završi nena, „nije važno šta imaš, nego šta daješ.“

•

Kad je priča završila, tetka Mevlida počela je da pjeva uspavanku. Bila je tako tiha, tako nježna, kao da teče iz šume pod snijegom:

*„Nini, sine, da usniješ,
majčin glas da čuješ,
anđeli da te čuvaju,
u snovima da putuješ...“*

Ajla se privila uz nenu, Malik se sklopčao na dušek, a žene nastavile prelo sve dok sat nije otkucao kasnu noć.

Vani je snijeg padao još jače, ali unutra – unutra je bilo toplo, mirno i puno života. To je bilo zimsko sijelo kod nene – dom u malom, priča u svakom kutku, pjesma što nikad ne blijedi.

A djeca, prije nego što su zaspala, pomislila su isto:

„Ničega ljepšeg nema od zime kod nene.“

DOLAZAK RAMAZANA – PRVI DAN POSTA U PORODICI

U maloj mahali pod brdom ramazan je uvijek dolazio na isti način – tiho, nježno, kao gost koji ne želi da se najavi, ali se njegova prisutnost osjeti u svakom kutu kuće. Već danima se govorilo o mjesječevom srpu, o tome hoće li se vidjeti prve večeri ili tek sljedeće, o tome kako je ova godina posebna jer će Malik, po prvi put u životu, pokušati da posti makar pola dana.

Malik je te večeri dugo stajao uz prozor, gledajući u nebo. Mjesec se jedva nazirao, ali njega je obuzimala neka posebna radost. Srce mu je skakalo kao da ulazi u veliku tajnu odraslih.

„Neno, vidi li se mjesec?“, upita nestrpljivo.

Nena Fata se nasmije i podiže pogled.

„Ja ga ne vidim, ali osjećam da je tu. Ramazan se ne vidi samo očima, sinko. Ramazan se osjeti.“

Malik nije potpuno razumio, ali je volio način na koji nena govori – kao da svaka rečenica nosi dublju priču. A te večeri, cijela kuća bila je puna tih priča. Otac je donio hurme i sok od nara, majka je prebirala po tepsiji sa somunima, a nena je pripremala sehur još od ranog popodneva.

Kada je akšam osvanuo, cijela mahala je utihnula, a zatim oživjela ezanom koji se prostirao niz krovove. Malik se trgnuo – to je značilo da ramazan zaista počinje.

•

Nakon jacie, porodica je sjela uz kahvu. Majka je izvadila malu, izvezenim koncem ukrašenu kutiju.

„Malik“, reče blago, „sada si dovoljno velik da i ti pokušaš postiti. Ne moraš cijeli dan, ali možeš probati.“

Dječakovim licem prođe ponos. „Hoću, majko. Ja sam spreman.“

Otac se nasmije i zagrli ga. „Ramazan je mjesec snage i strpljenja. A strpljenje se uči polako.“

Te noći, Malik je zaspao ranije, kako bi ustao na sehur. Ali kad ga je majka probudila, osjećao se kao da je tek legao.

„Hajde, sine“, šapnu ona, „sehur je, vrijeme je da jedemo prije nego što muzika utihne.“

Malik je protrljala oči. Kuhinja je bila osvjetljena toplim svjetlom lampe, a na stolu su ga čekala jaja, masline, kajmak, hurme, nena sa svojom šalicom čaja i otac koji se već smjestio.

„Ovo je najljepši dio ramazana“, reče nena, „zajednički sehur. Hrana je ista, ali kad se jede iz ljubavi – bude slađa.“

Malik uzme hurmu i pojede je, kao što su vidio da rade odrasli.

„Zašto baš hurma?“, pita.

„Jer ju je i Poslanik jeo“, odgovori otac. „A i jer u sebi nosi slast koja podsjeća da i najteži dan završava nečim lijepim.“

Dok su jeli, vani se čula tiha muzika s brda – posljednji znak da se dan počinje. Malik se osjećao važno. Kada je nena izgovorila dovu, on je tiho ponovio, iako nije znao svaku riječ.

•

Prvih nekoliko sati posta bili su laki. Malik je trčao po avliji, slagao školsku torbu, igrao se s Ajlom. Ali kako je sunce raslo, rastao je i osjećaj praznine u stomaku.

„Majko“, šapnu on, „je li prošlo pola dana?“

Majka se nasmija i poljubi ga u glavu. „Nije još, dušo, ali ti to predivno podnosiš. Ramazan nije samo u stomaku. Ramazan je u srcu.“

Da mu bude lakše, nena mu ispriča priču o dječacima koji su postili u planinskom selu, gdje je snijeg padao i najdužeg dana i gdje su djeca vjerovala da im meleci donose snagu.

Malik je slušao i zaboravljao na glad. Dok je nena pričala, činio mu se veći i hrabriji.

Kad je sunce počelo padati, kuća je dobila poseban miris – miris pite krompiruše, somuna, hurmi i čorbe koja se tiho kuhala. Taj miris Malik nikada nije mogao objasniti, ali mu je uvijek govorio samo jedno: blizu je iftar, blizu je radost.

U kuhinji je majka slagala sto, a otac je palio svijeću.

„Zašto svijeću?“, pita Malik.

„Da nas podsjeti da ramazan donosi svjetlo u srca.“

•

A onda je došao trenutak koji je cijeli dan čekao.

Ezan.

Njegov glas se razlio preko mahale kao najljepša melodija, a Malik osjeti kako mu srce poskoči.

„Možeš, sine“, reče otac i stavi mu hurmu u ruku.

Malik je pojeo hurmu polako, kao da je najveći slatkiš na svijetu. Nikada u životu ništa mu nije bilo ukusnije.

„Uspio si“, šapnu nena ponosno. „Eto, postio si svoj prvi ramazanski dan.“

Sjeli su svi zajedno za sofru. Smijali su se, zahvaljivali, pričali, dijelili hljeb, toplinu i radost. Malik je osjećao da pripada nečemu velikom i svetom.

I dok je gledao kako svjetlo svijetle treperi na licima njegovih najdražih, Malik je shvatio ono što mu je nena uvijek govorila:

„Ramazan nije samo dan bez hrane. Ramazan je dan pun ljubavi.“

Te večeri, prije nego što je zaspao, Malik je tiho šapnuo sebi:

„Sutra ću opet postiti.“

I srce mu se nasmije.

TRADICIJA GOSTOPRIMSTVA – “ČAST” ZA PUTNIKA

U zavičajju se uvijek govorilo: *“Kuća bez gosta – kao livada bez vode.”*

I zaista, ništa nije bilo ljepše za domaćina nego kada mu se na kapiji pojavi putnik, poznat ili nepoznat. Gost se nije čekao – gost se dočekivao. A najbolja priča o tome u mahali prenosila se generacijama, priča o putniku koji je jedne hladne jeseni zakucao na vrata porodice Selmanović.

**

Te godine jesen je došla naglo. Vjetar je nosio lišće niz uske sokake, kiša je padala gotovo svake noći, a magla se uvlačila u kuće kao tihi posjetilac. Tog dana, porodica Selmanović sjedila je u sobi oko šporeta. Majka je plela vunene čarape, otac je dotjerivao alat, djeca su se igrala kamenčićima na ćilimu. Kuća je bila puna topline, onog pravog mirnog skrovišta pred naletima hladnoće.

Odjednom, na vratima se ču tiho kucanje.

Otac pogleda prema majci i reče: „Ko li je u ovo doba?“

Djeca se zgledaše – nikoga nisu očekivali.

Kucanje se ponovi, ovog puta malo glasnije, ali nestrpljenja u njemu nije bilo. Otac ustade, ogrnu jaketu i pođe prema kapiji. Kada je otvorio vrata, zatekao je čovjeka u mokrom kaputu, s ruksakom na leđima, promrzlog i umornog.

„Selam alejkum, domaćine“, reče putnik tihim glasom.

„Alejkumu selam, izvolite“, odgovori otac bez ijednog pitanja, bez zadržske. Jer tako je nalagala čast – gost se ne ispituje, gost se uvodi.

Putnik kroči u avliju, a kišne kapi skliznuše s njegovog šešira. Otac brzo zatvori vrata iza njega, pa ga odvede u kuću.

„Ženo, stavi kahvu. Djeco, donesite peškir i suhu košulju!“

Majka odloži pletivo, a njen pogled se omekša.

„Dobro nam došao, sine. Sjedi, ugrij se.“

Putnik se zahvalno nasmije, odloži ruksak i spusti se pored šporeta. Ruke su mu drhtale od hladnoće, ali u očima mu se vidjela neka posebna zahvalnost koja se ne može izgovoriti riječima.

Djeca su stajala sa strane i radoznalo ga posmatrala. Nikada ranije nisu vidjela čovjeka koji putuje sam po ovom vremenu.

„Odakle li je?“, šapnuše među sobom.

Ali njihova majka odmahnu glavom: „Ne pita se dok se ne odmori.“

To je bio jedan od najdubljih zavičajnih običaja.

**

Kahva je ubrzo zamirisala cijelom kućom. Majka je iznijela tanku džezvu i fildžane, a otac je donio tanjir suhog mesa, sira i vrućeg hljeba. Putnik je sjedio skroman, gotovo postićen.

„Nemoj tako“, reče otac, „što kuća ima – gostu je.“

Putnik uze gutljaj kahve, a para mu ugrija lice. Polako se živost vraćala u njegove prste, pa u glas.

„Hvala vam... Nisam znao gdje da skrenem. Putujem već tri dana, tražim posao u rudniku preko brda. Danas me uhvati kiša, a mrak se približio.“

Majka ga prekide blagim glasom: „Neka si ti došao do kuće. Sve drugo ćemo lako.“

Otac klimnu glavom. „Ovdje ti je sigurno. Prvo da pojedješ, pa da se odmoriš, pa ćemo sutra vidjeti kuda ćeš dalje.“

Djeca su mu donijela suhe čarape, a putnik im se nasmija.

„Koliko ste vi dobri, djeco.“

„Nena kaže da je dobro kad se pomaže putniku“, odgovori najstarije dijete.

Nena, koja je sjedila u drugoj sobi, ogласi se: „Čovjek je samo onoliko vrijedan koliko je srcem širok.“

Putnik zatvori oči nakratko, i činilo se da se bori sa suzama.

**

Nakon večere, majka donese i kolač. Putnik je odbijao, ali ona mu nasmiješeno stavi komad pred njega.

„Čast za putnika se ne odbija“, reče.

Bila je to rečenica koja je značila: gost je svetinja, a domaćin ima obavezu da mu da najbolje što ima.

Ostatak večeri proveo je uz vatru, slušajući priče domaćina o mahali, običajima, ljudima koji su dolazili i odlazili. On im je zauzvrat pričao o svom rodnom kraju, brdima i rijekama, o porodici koju je ostavio da bi potražio posao.

Kuća je te noći bila toplija nego ikada.

Kada je došlo vrijeme za spavanje, majka mu pripremi postelju u sobi za goste – s najmekšim jorganom i najtoplijim dušekom.

„Odmaraj, sine“, reče ona. „Ko putuje – zaslužuje mir.“

**

Sutradan, kad se zora probudila nad mahalom, putnik se opremio za nastavak puta. Iako je želio ostati, u njegovom srcu bilo je jasno da ga put zove dalje.

Otac mu je ponudio sendvič, majka mu spakovala hurme i kocku šećera, nena mu proučila dovu, a djeca mu dala malu vunenu rukavicu koju su zajedno isplela.

„Da te podsjeća na nas“, rekoše.

Putnik je dugo stajao na pragu, ne znajući kako da zahvali. Na kraju samo reče:

„Neka vas Allah nagradi. Nikad neću zaboraviti vašu kuću.“

Otac mu stavi ruku na rame.

„A ti, kad se vratiš, svrati opet. Vrata su ti uvijek otvorena.“

I putnik ode, polako, niz sokak koji se budio.

Djeca su dugo gledala za njim. A majka reče:

„Djeco, zapamtite – onaj ko ugosti putnika, kao da je ugostio sreću.“

A u toj kući, sreće je uvijek bilo za dijeliti.

LEGENDA O IZVORU – VODA KOJA ČUVA MAHALE

U svakoj mahali postoji mjesto oko kojeg se prepliću priče starijih, tihe želje djece i sjećanja onih koji su tu odrasli. U nekim mahalama to je stara džamija, negdje je to hrast koji niko ne smije posjeći, ali u mahali pod brdom najvažnije mjesto bila je česma – izvor koji nikada nije presušio. Zvali su je „Izvor života“, jer se vjerovalo da je voda s njega čuvala sve koji su tu rođeni.

Predanja o izvoru bila su stara kao i sama mahala. Stariji su govorili da se izvor pojavio jedne godine kada je vladao veliki sušni period. Polja su bila ispucala, stoka iscrpljena, a ljudi su molili za kap vode. Te noći, dok se mahala borila sa žeđu, jedna starica, poznata po dobroti i blagosti, sanjala je neobičan san. U snu joj je prisao dječak, sav obasjan svjetlom, i rekao:

„Udari štapom ispod starog jasena. Tu gdje ti noga stane – voda će doći.“

Starica se probudila usred noći. Srce joj je lupalo, ali je osjećala da je san više od sna. Sljedećeg jutra, iako su je noge jedva nosile, otišla je do jasena na kraju mahale. Sa sobom je ponijela stari drveni štap svoga rahmetli muža. Tri puta ga je naslonila na zemlju, a onda lagano udarila.

I tada, priča kaže, zemlja je lagano zatreperila. Najprije se pojavila vlažna mrlja, a zatim je iz nje krenuo tanki mlaz vode. Starica je pala na koljena, zahvalila Allahu, a mještani su se okupili oko nje ne vjerujući šta vide. Taj izvor je od tada tekao bez prestanka, u svim godišnjim dobima, kroz najveće žege i najhladnije zime.

•

Mnogo godina kasnije, izvor nije izgubio svoju važnost. Djeca su se tu igrala, žene dolazile puniti kablove i bokale, stariji bi sjeli na kamen i pričali o prošlim vremenima. A voda – bistra, hladna, mirisna kao šuma poslije kiše – uvijek je imala neku posebnu snagu. Ljudi su govorili da blagoslov čuva mahalalu sve dok izvor teče.

Malik i njegova sestra Ajla voljeli su taj izvor više od ičega. Ljeti bi trčali bosonogi kroz prašnjavi sokak, a čim bi stigli do česme, nagnuli bi se i umočili ruke u hladnu vodu. Malik je govorio da mu voda „kao da ispere sve brige“, a Ajla je uvijek tvrdila da čuje „kako izvor šapuće priče“.

Jednog dana, dok su se djeca igrala oko izvora, prišla im je nena Rukija, najstarija žena u mahali. Sijeda marama joj je padala preko ramena, a štap joj je pomagao dok se lagano kretala.

„Djeco moja“, reče ona, „znate li vi stvarnu priču o ovom izvoru?“

„Znamo onu staru, neno!“, povika Malik.

„Ne znate vi još ništa“, nasmija se nena blago. „Priča ima više slojeva nego što oči vide.“

•

Djeca sješe na kamen, a nena Rukija se smjesti pored njih.

„Izvor nije samo voda“, započe ona. „On je čuvar. Čuvao je ovu mahalalu mnogo puta, i kad su dolazile nevolje, i kad su ljudi bili u svađi, i kad je bolest harala.“

„Kako čuva mahale?“, upita Ajla, širom otvorenih očiju.

„E, dijete moje“, reče nena, „postoji vjerovanje da dok god ljudi piju vodu zajedno – dok majka djetetu pruži šaku hladne vode, dok komšija komšiji napuni kabao, dok putnik zastane da se napije – dokle se dijeli, dotle se i čuva.“

Malik pogleda prema vodi. „Znači, voda je kao... kao prijatelj?“

„Još bolje“, reče nena, „voda je kao dova. Tamo gdje se dijeli, tu nema zla.“

Nena im je ispričala kako je prije mnogo godina mahala bila pogođena teškom sušom. Ljudi su se posvađali oko običnih stvari, čak i oko toga ko će prvi puniti kabao. Izvor je tada – prvi i jedini put – počeo slabije teći. Stariji su shvatili da je to upozorenje i pozvali cijelu mahalalu. Svi su se okupili oko česme, pomirili, podijelili kruh, djeca su pustila cvijeće niz vodu, a starica koja je nekada sanjala dječaka proučila dovu.

Sutradan, mlaz je opet bio jak.

•

Nena se naslonila na štap i tiho dodala:

„Zato, djeco moja, ovaj izvor nije samo voda. On je srce mahale. Dok god ga čuvate, i mahala će vas čuvati.“

Djeca su gledala u vodu kao da je vide prvi put.

Malik ustade i rukama zahvati vodu. Polako je razlije po dlanovima, pa šapnu:

„Čuvat ćemo je, neno.“

Ajla ga imitirala, ali je dodala svoje: „I slušat ćemo je. Jer voda zna tajne.“

Nena se nasmije.

„Eto, pametna ste vi djeca. Samo zapamtite – izvor ne voli buku. Izvor traži mir, zahvalnost i dobrotu. Ko mu tako priđe, taj će uvijek imati blagoslov.“

•

Uveče su Malik i Ajla ispričali roditeljima šta su saznali. Otac se nasmije i pogladi im glave.

„Nena Rukija je u pravu. Ova voda nas je pratila odvajkada. I naši preci su je čuvali.“

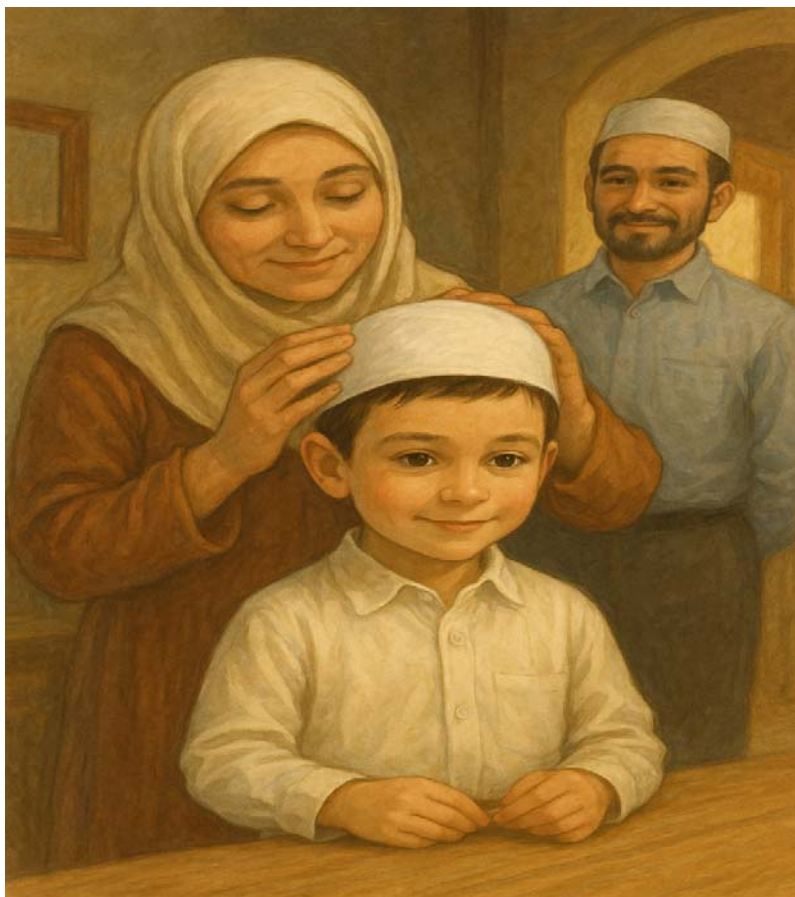
Majka je dodala: „A sada je red na vas.“

Te noći, dok je mahala tonula u tihi san, izvor je tiho žuborio pod jasenom – kao da pjeva staru, nježnu pjesmu o ljudima koji su ga voljeli.

A djeca su zaspala misleći isto:

„Izvor čuva nas – jer mi čuvamo izvor.“

KAKO JE NASTALA PRVA DJEČIJA AHMEDIJA

U mahali se oduvijek govorilo da postoji poseban trenutak u odrastanju svakog dječaka – onaj kada prvi put obuče svoju ahmediju i pođe na džumu kao pravi, odrasli vjernik. To nije bio običan dan, nije bilo obično jutro, a još manje obična priprema. To je bio trenutak kada dječak osjeti prvi veliki ponos, ali i blagost koja ga veže za tradiciju svojih predaka.

Priča o prvoj dječijoj ahmediji koju je nosio mali Harun iz mahale ispod brijega prepričavala se godinama. A počela je jedne tople ljetne sedmice, kada je Harun, tada sedmogodišnjak, iznenada rekao ocu:

„Babo... ja bih sutra da idem s tobom na džumu.“

Otac ga pogleda, iznenađen ali radostan. Na Harunovom licu vidio je ozbiljnost koju rijetko kad viđa kod djeteta.

„A jesi li ti spreman za džumu, sine?“, upita babo.

Harun klimnu, širokih očiju. „Jesam. I hoću... hoću da imam svoju ahmediju.“

U tom trenutku majka, koja je mijesila hljeb, zastade i pogleda sina. Osmijeh joj pređe preko lica, onaj topli, majčinski osmijeh pun ponosa.

„E moj Harune... porastao si ti.“

Ali – postojala je jedna mala prepreka. Harun je mogao posuditi ahmediju od amidže ili preko babinog ormara naći neku manju kapu, ali on je želio *svoju*, onu koja će biti samo njegova, prva u životu.

Babo mu priđe, spusti ruku na glavu i reče:

„Onda ćemo ti je napraviti. Ali kako misliš da nastane ahmedija?“

Harun začuta. Nije znao, ali ga je to samo još više motivisalo.

•

Majka izvuče iz sehare bijeli pamučni materijal koji je njen otac donio iz Turske još prije mnogo godina. Bio je mekan kao oblak i čist kao prva pahulja snijega. Harun ga dodirnu s poštovanjem, osjećajući da drži nešto posebno.

„Od ovoga ćemo ti sašiti ahmediju“, reče majka. „A unutra ćemo staviti najmekšu postavu, da ti lijepo stoji.“

Babo ga pogleda ozbiljno: „Ali ahmedija nije samo materijal. Treba da znaš šta ona znači.“

„Šta znači?“, upita Harun, sjedeći sklopljenih nogu kao da sluša najvažniju lekciju u životu.

„Znači da poštuješ svoje roditelje, da si čestit, da čuvaš vjeru, da radiš dobro i da budeš pošten u srcu“, reče babo.

Harun u sebi ponovi riječi, kao da ih urezuje u pamćenje.

Majka sjedne za sto i počne rezati platno. Škare su škripale, a djelići bijelog pamuka padali su po podu poput pahuljica. Harun je gledao očaran, želeći da pomogne.

„Hoćeš li ti malo pridržati?“, upita majka.

Dječak se ozari i odmah skoči. Pomagao je s tolikom pažnjom kao da drži najosjetljiviju stvar na svijetu.

•

Ipak, dio koji je njegovo srce najviše čekalo bio je babin. Babo je donio malu, tanku iglu i crnu končanicu.

„Ovo je konac blagoslova“, reče ozbiljno. „Svaka muška ahmedija ima ušiven jedan znak koji se ne vidi izvana. Njega zna samo domaćin kuće.“

Harun se nagnu bliže.

Babo uze komadić tkanine i na unutrašnjem rubu ušije sitno, jedva vidljivo slovo: **H**.

„Šta je to?“, upita dječak.

„Tvoje slovo, sine. Da znaš da je ova ahmedija tvoja, da je čuvaš i nosiš s ponosom.“

Harun osjeti toplinu u grudima kakvu do tada nije poznao.

•

Do večeri je ahmedija bila gotova. Bilo je to jednostavno, čisto i lijepo pokrivalo za glavu, savršeno prilagođeno malom dječaku. Majka je pažljivo glačala porub, a babo ga pozva da sjedne pred ogledalo.

„Sad probaj.“

Harun stavi ahmediju na glavu. U ogledalu ugleda sebe – ne više kao dijete koje se igra u sokaku, nego kao malog čovjeka, ozbiljnog i ponosnog. Osmijeh mu preplavi lice, ali oči mu zablistaše nekom novom ozbiljnošću.

„Babo... sad stvarno izgledam kao da idem na džumu.“

„Ne samo da izgledaš“, reče otac. „Sada i jesi spreman.“

Majka ga poljubi u čelo i reče: „Neka ti je hairli, sine moj.“

•

Sutradan, prije nego što je sunce u potpunosti izašlo, babo ga probudi. Harun skoči iz kreveta brže nego ikada. Obukao je najbolju košulju, oprao lice hladnom vodom i pažljivo stavio svoju novu ahmediju.

Dok su hodali prema džamiji, ljudi iz mahale su ih pozdravljali. Neki su se osmjehivali, drugi tapšali Haruna po ramenu.

„Vala, porastao si, Harune“, reče komšija Hasan.

„Lijepo ti stoji“, dodade drugi.

Harun se osjećao kao da hoda nekoliko centimetara iznad zemlje.

Kada su ušli u džamiju i stali u saff, Harun pogleda prema ocu. Babo mu klimnu, dajući mu tihu podršku.

A onda, prvi put u životu, Harun je klanjao džumu, noseći svoju prvu ahmediju – onu koju su njegove majka i otac šili srcem, dovom i ljubavlju.

I od toga dana, pričalo se u mahali:

„Tako je nastala prva prava dječija ahmedija – ona koju ne pravi ruka, nego srce.“

DAN KADA SU KOMŠIJE GRADILE KUĆU – OBIČAJ “DIZANJA KROVA”

U starim mahalama, kuća nikada nije bila samo zid i krov. Kuća je bila amanet, dokaz da porodica živi i nastavlja se, a njen nastanak bio je događaj za cijelu zajednicu. U zavičaju se posebno poštovao običaj „dizanja krova“ – trenutak kada se završavaju zidovi, postavljaju grede, i kada se komšiluk okuplja da pomogne porodici da napravi svoj dom. Taj običaj nije podrazumijevao novac, ugovore ni obećanja. Sve se radilo srcem, iz komšijske solidarnosti i iskonskog osjećaja da se domovi grade zajedno.

Najljepša priča o tome desila se u porodici Mujagića, kada su odlučili da prošire svoju malu kuću jer im se porodica uvećala. Bilo je to ljeto puno sunca, cvrkuta ptica i graje djece koja su trčala sokakom. Ali tog jutra, na avliji Mujagića nije se čuo smijeh – čulo se samo lupanje čekića i zvuk pripreme za veliki dan.

Babo Hamid je od ranog jutra postavljao posljednje temelje grede, brišući znoj sa čela. Njegova žena, majka Šemsa, pripremala je tepsije, kazan i pite za veliki ručak. A djeca – Malik i njegova sestra Ajla – trčala su oko kuće uzbuđena, ponosna što će njihov dom dobiti krov koji su „svi zajedno napravili“.

„Danas će doći cijela mahala“, reče babo, podižući pogled prema jutarnjem nebu. „A gdje je puno ruku – tu je i brzi posao.“

Majka se nasmije i dodade: „I gdje je puno srca – tu je i hair.“

•

Okolo osam sati ujutro začula se prva zvuka ulične graje. Dolaze komšije – redom, bez poziva, bez najave, noseći svoje alatke: čekiće, testere, sjekire, kante i užad. Na čelu grupe bio je komšija Muharem, najstariji, ali i najiskusniji tesar u mahali.

„Hamide, jesmo li spremni?“, upita Muharem dok mu je brada poskakivala u osmijehu.

„Spremni smo, komšija. Dobro mi došli.“

Jedan po jedan, muškarci se penju na podignute daske, provjeravaju grede, mjere udaljenosti. Niko ne komanduje – svako zna šta treba raditi. Kao da postoje nepisana pravila prenesena generacijama.

Djeca gledaju zadivljeno. Zvuk čekića odjekuje cijelom mahalom. U tom ritmu, kao u nekoj staroj muzičkoj melodiji, rad je išao brzo i skladno.

„Malik, dodaj mi ekser!“, povika jedan od komšija.

Dječak potrča, ponosan što učestvuje. Ajla donese vodu muškarcima, a jedan od njih joj reče:

„Djevojčice, ti si danas naša najveća pomoć.“

Ona se zacrveni, ali s ponosom ponese kanticu nazad.

•

Kako je sunce raslo, tako je rasla i radost u avliji Mujagića. Komšije nisu bile tu zbog obaveze – bile su tu zbog zajedništva, jer je u zavičaju važno pravilo:

„Kada se nekome diže krov – svi su domaćini.“

Majka Šemsa i žene iz mahale pripremale su ručak. Miris pite, bosanskog lonca i domaćeg hljeba širio se avlijom. Djeca su donosila drva, a najmlađi su skupljali isječene komadiće dasaka da se lože vatre.

U jednom trenutku, komšija Hasan podiže gromadu grede i povika:

„Braćo, vrijeme je da se krov diže!“

Nastade tišina – ona posebna, puna poštovanja. Babo Hamid siđe sa dasaka i pozva sve da priđu. Na najvišu gredu postavi mali kalem bosiljka, zavijen u crvenu vrpču.

„Ovo je naš blagoslov“, reče tiho. „Da ova kuća bude puna rahmeta, dječije graje, uspjeha i iskrene sreće.“

Komšije izgovoriše „Amin“ i poče „dizanje krova“.

Grede se podižu polako, zajednički, kao da su dio živog bića. Muškarci se oslanjaju jedan na drugog, svaki pokret urađen u savršenoj harmoniji. Djeca gledaju zadivljeno, žene prekidaju posao da bi posmatrale, a majka Šemsa obriše suzu ponosa.

•

Za manje od dva sata – krov je postavljen. Komšije silaze, brišući znoj, ali i noseći osmijehe koji govore više od hiljadu riječi.

„Hamide, kuća ti je sad prava“, reče Muharem. „Sad možeš reći da si domaćin.“

Hamid ga zagrlji, zahvalan do dna srca. „Da vas Allah nagradi sviju. Bez vas – ništa.“

„Bez nas?“, nasmija se komšija. „Mi smo ti samo vjetar u leđa. Kuću gradi ljubav.“

•

Ručak se pretvori u pravo veselje. Za soframa, na travi, ispod oraha, sjedile su cijele porodice. Pričalo se, smijalo, prepričavalo dogodovštine s građenja. Djeca su pravila male kućice od dasaka, oponašajući odrasle. I sve je bilo savršeno jednostavno – iskreno.

Pred ikindiju, komšije se počele razilaziti. Svi su ponesli po komad kolača, po osmijeh, po lijepu riječ. Žene su se pozdravljale, djeca obećavala nova druženja.

Babo Hamid uđe u kuću, pogleda prema novom krovu i reče:

„Djeco, zapamtite – kuća se ne gradi da bi bila lijepa. Kuća se gradi da bi bila puna ljudi.“

Ajla ga zagrlji, Malik klimnu, shvatajući u tom trenutku nešto veliko:

Nijedna kuća u zavičaju ne pripada samo porodici koja u njoj živi. Ona pripada i komšijama koji su je pomogli dizati.

A taj dan, dan kada su komšije dizale krov, ušao je u porodične priče kao jedan od najljepših trenutaka zajedništva i solidarnosti – običaj koji nikada ne treba zaboraviti.

PRIČA O BOSANSKOJ SOBI – ČILIM, SEHARA I OGNJIŠTE

U svakoj staroj bosanskoj kući postoji jedna soba koja nije samo prostorija – ona je srce doma. U nekim mahalama zvali su je „kućna odaja“, negdje „gornja soba“, ali za većinu ljudi to je jednostavno bila *bosanska soba* – mjesto gdje se sjedi, tka, dovu uči, gost dočekuje, djeca odgajaju i uspomene čuvaju. Ako želiš znati ko je jedna porodica, dovoljno je da vidiš njihovu bosansku sobu.

Priča o bosanskoj sobi porodice Hadžisalihović najbolje pokazuje koliko predmeti u toj odaji nisu obični – svaki nosi svoju historiju, svoj dah prošlosti i svoje mjesto u srcu ljudi.

•

Jednog proljetnog dana, Malik i Ajla sjedili su uz nenu Fatimu koja je u krilu rasprostirala starinski ćilim. Sunce je padalo kroz prozor i osvjetljavalo šare – crvene, tamnoplave, zlatne, zelene. Bile su to šare koje su, prema neninim riječima, „starije od pola svijeta“.

„Neno“, upita Malik, „zašto uvijek kažeš da je ćilim živ?“

Nena se nasmije, onako blago kako samo nena zna.

„Zato, sine, što ga nije tkala mašina nego žena. A žena u svaku nit uplete nešto svoje – radost, brigu, dove, sjećanja. Ćilim je kao knjiga koju čitaš očima, ali razumiješ srcem.“

Djeca se približiše da bolje vide.

„Vidiš ovu šaru?“, reče nena, pokazujući na romb u sredini. „Ovo je simbol kuće – da bude čvrsta i puna berićeta. A ove crvene linije? To su putevi kojim porodica ide. Svaki ćilim priča svoju priču.“

•

Uz ćilim, u svakom bosanskom domu posebno mjesto zauzimala je – sehara. Velika drvena kutija, ukrašena metalnim pločicama i cvjetnim motivima, bila je najčuvaniji predmet u kući. U seharu se nije gledalo svaki dan – to se radilo samo kada je trebalo, sa poštovanjem, jer je unutra bila duša porodice.

Ajla je jedva čekala da nena otvori seharu. A nena je to činila polako, kao da otvara vrata prošlosti.

Kad je podigla poklopac, zamirisalo je na suhe ruže, staro platno i prošla vremena.

„Ovo je tvoje, Ajla“, reče nena, pokazujući na svilenu maramu. „Ovu je nosila tvoja prabaka na svojoj svadbi.“

Ajla je držala maramu kao najdragocjeniji predmet na svijetu.

„A ovo“, nastavi nena, izvlačeći tespihe, „ovo je pripadalo tvom pradedi. Učio je zikr s ovim tespihom. Kad ih držiš u ruci – kao da držiš dio njega.“

Malik se nagne nad seharu.

„Neno, ima li nešto moje?“

Nena izvuče malu drvenu kutijicu.

„Ovo je za tebe. Tvoj dedo ju je pravio kad je imao jedanaest godina. Rekao je da će je jednog dana njegov unuk čuvati.“

Malikovim očima zatreperi sreća. Nije to bila samo kutijica – bila je to veza sa čovjekom kojeg nikada nije upoznao, a koji je ostavio trag baš za njega.

•

Treći, možda i najvažniji element bosanske sobe bio je – ognjište. Nekada se oko ognjišta grijala cijela kuća, spremalo jelo, okupljala porodica. Danas je ognjište imalo više simboličnu vrijednost, ali njegova toplina živjela je i dalje.

„Djeco“, reče nena, pokazujući rukom prema manje korištenom ognjištu, „oko ovog mjesta su se donosile najvažnije odluke. Tu se razgovaralo o svadbama, tu se spremalo za bajrame, tu se dijelila radost i tuga.“

Malik dodirnu kamen ognjišta.

„Je li ovdje nana kuhala?“

„Jeste“, reče nena. „Ovdje su i moja majka i njena majka kuhale kahvu, pekale hljeb, grijale mlijeko. Ognjište je bilo naš televizor, naše grijanje, naš stol – sve u jednom.“

Ajla pogleda oko sobe.

„Znači... svaka stvar ima svoju priču?“

„Ima“, reče nena. „Ćilim ti priča o ženama koje su ga tkale. Sehara ti priča o životima koji su prošli. A ognjište ti priča o toplini doma.“

Nena se nasmije i doda:

„I zato se ništa od toga ne baca. Sve se to čuva – jer čuvamo sebe.“

•

Djeca su toga dana naučila da bosanska soba nije skup predmeta nego riznica sjećanja. Naučila su da svaki predmet, ma koliko star bio, nosi u sebi dio prošlosti – dio ljudi koji su ga doticali, koristili i čuvali.

Kad su ustali da krenu, Malik se okrenu i pogledao ćilim.

„Neno“, reče tiho, „kada porastem, ja ću tkati jedan. Da i moja djeca imaju svoju priču.“

Nena mu pogladi glavu.

„E tako, sine moj. Tako se tradicija nastavlja.“

A bosanska soba, obasjana poslijepodnevnim svjetlom, tiho je čuvala sve – ćilim, seharu, ognjište i priče koje nikada neće nestati.

PUT DO MEKTEBA – DJEČIJE ZGODE NA POLJANI

U zavičajju je svaki put imao svoju priču, ali nijedan nije bio toliko živ, zabavan i poseban kao put kojim su djeca išla do mekteba. Taj put nije bio samo staza preko poljane – bio je most između igre i znanja, djetinjstva i odrastanja, običnog dana i onog trenutka kada dijete prvi put nauči da prepozna harf.

Mekteb se nalazio na brežuljku, okružen šljivama i starim lipama. Kad bi puhnuo vjetar, njihovi mirisi bi se miješali sa zvukovima dječije graje koja se čula još s početka sokaka. Za svu djecu mahale poljana je bila najljepša učionica na svijetu, jer svaki korak do mekteba nosio je novu dogodovštinu.

Najviše o tome govori priča o Maliku, Ajli i njihovim drugovima koji su jedne proljetne sedmice svaki dan pronalazili novu zgodu na putu koji su prelazili bez žurbe, sa srcem punim radosti.

•

Malik je uvijek izlazio prvi iz kuće. Nije volio da kasni, a volio je i da pređe poljanu dok je rosa još na travi. Ajla bi ga sustizala nekoliko minuta kasnije, noseći torbu u kojoj su se jedva smjestile tabla za pisanje, kreda i komadić peciva koji joj je majka spremila.

„Malik, čekaj me!“, viknula bi, a on bi se okrenuo i nasmiješio se.

Zajedno bi krenuli prema poljani, gdje su ih čekali njihovi drugovi – Omer, najbolji trkač u mahali, i Lejla, koja je već znala skoro sve harfove i zbog toga ponosno držala tablu ispod ruke kao da je najveće blago.

Prvi dio puta uvijek je bio igra. Djeca bi trčala stazom, preskakala potočiće koji se stvaraju nakon kiše, brala poljsko cvijeće i od njega pravila male bukete za muallimu. Iako su znali da će ih ona blago ukoriti

riječima „*Djeco, moglo je i bez trganja cvijeća*“, uvijek bi se nasmijala i stavila buketic u čašu s vodom na prozoru.

Jednog jutra na poljani su našli jagnje koje se odvojilo od stada. Bilo je malo, bijelo kao snijeg, pogledom pomalo uplašeno.

„Eno ga kod brijega!“, povika Omer.

Djeca potrčaše prema njemu, ali se jagnje pomjeri unazad.

„Ne bojte se“, reče Ajla i kleknu. „Mi smo dobri.“

Jagnje je polako prišlo, a Malik ga je pomilovao po glavi.

„Nosićemo ga prema selu dok ne naiđe pastir.“

Tako su i uradili. A kad je pastir stigao, zahvalio im se i rekao:

„Neka vas Allah nagradi, djeco. Danas ste učinili dobro djelo.“

Djeca su nastavila put, ponosna kao da su osvojila nagradu.

•

Kada bi stigli pred mekteb, muallima bi stajala na vratima, uvijek dostojanstvena, sa osmijehom koji ih je smirivao i hrabrio.

„Esselamu alejkum, djeco“, govorila bi.

„Alejkumu selam, muallima!“, odgovorili bi uglas.

U mektebu je vladao mir. Sunčeva svjetlost ulazila je kroz prozore i padala na daske za pisanje. Na zidu je visila tabla s prvim harfovima: elif, be, te...

Muallima bi sjedila na ćilimu i pozivala djecu jednu po jednu da ponove naučeno. Ajla je već znala cijeli red harfova, pa bi ponosno izgovorila:

„Elif, be, te, se...“

Muallima bi klimnula glavom. „Mashallah, Ajla.“

Malik se mučio s nekoliko harfova, naročito sa „ha“, koji mu je uvijek zvučao pregrubo.

„Lagano, sine“, govorila je muallima, „harfovi ne vole žurbu.“

Omer je, kao i uvijek, pokušavao da bude najbrži, ali je muallima gledala na strpljenje, ne na brzinu.

Lejla je, sjedeći u uglu, iscrtavala harfove u zraku, kao da piše nevidljivu knjigu.

•

Nakon učenja, muallima je imala običaj da ispriča kratku priču ili hadis prilagođen djeci.

„Djeco“, govorila bi, „znanje je svjetlo. Onaj ko uči – raste. Onaj ko dijeli znanje – svijetli drugima.“

Djeca su slušala kao očarana, a onda bi mekteb ispunio lahki žamor dok spremaju tablice, brišu kredu i izlaze napolje.

A napolju – poljana ih je čekala, spremna za drugu vrstu učenja: prijateljstvo, pomaganje, igra, poštovanje.

Jednog dana, dok su se vraćali kući, Omer je predložio trku do starog hrasta. Malik, iako sporiji, pristao je.

„Ko zadnji – dužan hurmu!“, povika Omer.

Trčali su kao vjetar. Ali kada je Omer vidio da Malik posustaje, usporio je i potrčao uz njega.

„Hajde! Neću pobijediti bez tebe!“

Malik je znao da je to prava vrijednost koju su učili u mektebu – ne da pobijediš, nego da *budeš brat*.

•

Kod kuće, roditelji su uvijek pitali:

„Šta ste danas naučili?“

A djeca su odgovarala:

„Naučili smo harf... naučili smo dovu... naučili smo kako se pomaže drugu... i kako se čuva jagnje.“

I svaki put kada bi došli kući, majke bi im pogladile glave i rekle:

„Samo tako, djeco. Znanje i dobrota idu zajedno.“

•

Poljana, put do mekteba, šljive u cvatu, jagnje na brijegu, smijeh drugova i muallimin topli glas – to je bilo djetinjstvo koje se ne zaboravlja. Djetinjstvo u kojem se znanje učilo srcem, a vrijednosti upisivale u dušu.

A kada su, godinama kasnije, djeca porasla, uvijek su se sa sjetom vraćala tom putu.

„Na poljani smo naučili prva slova... ali i prve lekcije dobrote.“

I zato je ta priča ostala zauvijek zapisana u mahali – kao priča o putu koji je djecu učio kako postati dobri ljudi.

NENIN RUČNI RAD – ČAROLIJA IGLE I KONCA

U svakoj mahali postoji jedna žena čije ruke znaju tajne prošlih vremena. U porodici Hadžić, to je bila nena Zulejha. Njene ruke su bile tanke, ali su radile s takvom preciznošću da je izgledalo kao da konac sam sluša njene misli. Kažu da je nena mogla u mraku provući iglu kroz najmanju rupicu, a uz svaku šaru koju bi izvezla išla je priča, dova ili sjećanje. Zato je svako njeno djelo bilo više od ručnog rada – bilo je čarolija utkana u konac.

Djeca – Malik i Ajla – najviše su voljela sjediti uz nenu dok radi. Bilo je to mjesto tišine, topline i blagosti, kao da je soba u kojoj nena veze imala drugačiji zrak: mekši, sporiji, pun uspomena.

Jednog poslijepodneva, nena je izvadila veliku drvenu kutiju iz koje se prosuše klupka konaca svih boja. Crveni poput zore, plavi poput neba, zeleni kao travnjak u proljeće, žuti kao ljetno sunce.

„Neno“, upita Malik, „kako ti znaš koju boju gdje staviti?“

Nena se nasmije i pređe rukom preko njegovih ramena.

„Sine, boje same dođu. Kad otvoriš srce, konac ti kaže šta treba.“

Ajla se zagleda u šare.

„A ko te naučio da vežeš?“, upita.

„Moja majka“, odgovori nena, pažljivo provlačeći iglu. „A nju njena majka. Tako se to prenosi – s koljena na koljeno. Nije to znanje iz knjige, nego iz duše.“

•

Nena je prvo izvadila svoju najstariju šamu – mali komad platna na kojem su bile prve šare koje je ikada izvezla. Rubovi su bili pohabani, boje malo izbljedile, ali je srce tog rada i dalje bilo živo.

„Ovo sam radila kad sam bila poput tebe, Ajla“, reče.

Djevojčica je gledala s divljenjem. Tanke linije formirale su cvijet čije su latice izgledale kao da se miču.

„Ovo je šara života“, pojasni nena. „Predstavlja porodicu. Ovdje su mama i babo, ovdje djeca... A ovaj mali cvjetić – to si ti, Malik.“

Malik se nasmije. „Kako si znala da ću se ja roditi?“

„Eh, sine moj“, reče nena, „u vezu uvijek ostaviš malo mjesta za one koji će tek doći.“

Iz kutije izvuče i vunene čarape, ispletene u bosanskim šarama koje su se ponavljale generacijama.

„Vidiš ovo“, reče pokazujući na cik-cak liniju, „ovo je šara puta. Nosila sam ovakve čarape kad sam bila djevojka. Kažu da čuvaju noge od umora – i stvarno, kao da te guraju naprijed.“

Malik obuje jednu čarapu i poskoči. „Stvarno su čarobne!“

„Naravno da jesu“, reče nena. „U svaku sam uplela dovu.“

Ajla izvadi heklanu milje-maramu, tako finu da je izgledala poput smrznutog cvijeta.

„Neno! Kako si ovo napravila?“

„Heklanje, dušo. Nit po nit, petlja po petlja... Kao što se život gradi – malo po malo. Ne možeš požurivati.“

•

Nena je zatim otvorila poseban dio kutije i izvadila veliki komad platna na kojem je radila već mjesecima. Bila je to scena iz njihovog zavičaja – kućice pod brdom, polje puno cvijeća, a na vrhu stari hrast, raširenih grana.

„Ovo je za vas dvoje“, reče tiho. „Kada odrastete, da se sjećate gdje ste ponikli.“

Malik i Ajla zaniјeme.

„Neno... pa ovo izgleda kao slika!“

„A to i jeste“, reče nena. „Slika vezena rukama, a ne bojama. Svaka šara ima svoju priču. Ovaj cvijet – to je dan kad se Malik rodio. Ova zvjezdica – Ajlina prva riječ. Ovaj talas – kiša koja je padala dan kad se vaš babo ženio.“

Djeca su gledala i pokušavala povezati svaki detalj sa pričom koju im nena govori.

„Ali, neno“, reče Ajla, „zašto sve ovo čuvaš?“

Nena spusti iglu i zagrlj djecu.

„Zato što ručni rad čuva uspomene. Kad moja ruka više ne bude mogla držati iglu, ove šare će vam pričati o meni. Kao što meni pričaju o mojim majkama i nenama.“

•

Dok je sunce zalazilo, nena je dovršila još nekoliko šavova, a djeca su je gledala u tišini, osjećajući nešto posebno – kao da su prisutna u trenutku koji treba zapamtiti za cijeli život.

„Neno“, reče Malik, „hoćeš li nas naučiti?“

„Naravno“, nasmije se nena. „Samo zapamtite jedno: ručni rad nije samo da se napravi nešto lijepo. Ručni rad je da se napravi nešto *sa srcem*.“

I tako je počela još jedna priča u bosanskim domovima – priča u kojoj se igla i konac pretvaraju u čaroliju, a tradicija se nastavlja kroz ruke onih koji vole i čuvaju ono što je ostavljeno.

A bosanske šare, kao tiha poezija, nastavljaju pričati kroz generacije.

KAKO JE UNUK NAUČIO PJESMU “MERHABA”

Uoči Bajrama u zavičaju vlada posebna radost. Kuće mirišu na baklavu, džezve se sjaje od jutarnje kahve, avlije se čiste, a djeca trče sokacima kao da je svaki kamenčić treperio od uzbuđenja. Ali te godine, za malog Haruna Bajram je imao poseban značaj – po prvi put će učestvovati u bajramskom čestitanju sa ostalom djecom, pjevajući pjesmu “Merhaba”, onu koju su pjevali njegovi babo, dedo i pradjed.

Harun je imao šest godina i jedva je čekao dan kada će, kao “pravi dječak”, stati u red ispred džamije sa ostalim mališanima. Nadao se i bajramluku, naravno, ali još više se radovao pjesmi. Dugo je slušao starije kako pjevaju, ali nikada se nije usudio da zapjeva naglas. Nije bio siguran hoće li zapamtiti sve stihove, ni hoće li mu glas biti dovoljno jak.

“Dedo, hoćeš li me naučiti ‘Merhabu’?”, upitao je jedne večeri, dok su sjedili u hladovini stare kruške.

Dedo se nasmije, onim blagim osmijehom koji ulijeva sigurnost.

“Sine moj, pjesma se ne uči samo napamet. Pjesma se uči srcem. Ali hajde, počet ćemo polako.”

Dedo pročisti grlo, uspravio se, i glasom koji je nekad odjekivao džamijom, započne:

**“Merhaba, o Bajram danu,
Merhaba, o radost rano...”**

Harunove oči zasjaše. Zvučalo je kao nešto svečano i nježno u isto vrijeme.

“Dedo, kako znaš kad treba visoko, a kad tiho?”

“Eh, sine... to ti dođe s godinama. Ali za početak – slušaj ritam. Bajramske riječi nose radost.”

•

Svake večeri, Harun je učio po nekoliko stihova. Dedo bi ga strpljivo ispravljao, tapšući ga po ramenu kada bi pogodio melodiju.

“Ne žuri, Harune. Ako požuriš, pjesma neće imati dušu.”

Harun bi se nasmijao i ponovio. Nekad bi pogriješio, nekad bi mu glas skliznuo u šapat, ali je uporno pokušavao.

Najljepši trenuci bili su kada bi se nana pridružila iz kuhinje, noseći toplu pitu ili kahvu za dedu. Ona bi se naslonila na dovrtak i tiho zapjevala drugi glas.

Kuća bi tada oživjela – kao da je Bajram već stigao.

•

Veće pred Bajram, Harun je bio toliko uzbuđen da nije mogao zaspati. Dedo je ušao tiho u sobu i sjeo kraj njega.

“Strah te, je li?”

“Malo... Šta ako pogriješim? Šta ako me skroz zaboravim?”

Dedo pogladi Haruna po glavi.

“Ako pjesma dolazi iz srca – ne možeš pogriješiti. A i da zaboraviš – pa šta? Djeca su uvijek najljepši dio Bajrama. A kada te ostali vide – poželjet će da pjevaš još jače.”

Harun duboko udahnu i smiri se.

“Hoćeš li biti ispred džamije?”

“Hoću, sine. Biću tu, kao što je moj babo bio meni.”

•

I konačno, došlo je bajramsko jutro. Sunce je tek izlazilo, a nebo je bilo ružičasto, kao da je i ono obuklo svečanu košulju. Harun je imao novu košulju, nove cipele, i frizuru koju je nana popravila tri puta.

Izašli su na sokak, a tamo su već bila djeca – vesela, sija kao fenjeri, okupljena ispred džamije. Muškarci su se pozdravljali, žene pričale u dvorištima, a iz džamije se čuo ezan.

Harun je stajao malo po strani, tražeći dedu pogledom. Kada ga je ugledao kako stoji uz kapiju, srce mu se odmah ohrabrilo.

Muallim je pozvao djecu da stanu u red.

“Djeco, spremni? Hajmo merhaba zapjevat najljepše što možemo!”

Harun je stao između Omera i Davuda, duboko udahnuo i podigao glavu.

Djeca počеше tiho, kao da isprobavaju svoje glasove:

“Merhaba, o Bajram danu...”

Harun je znao te riječi. Osjetio je kako ga pjesma podiže, kako mu glas jača. Pogledao je prema dedi, koji je klimnuo glavom, ponosan.

Harun zapjeva:

“Merhaba, o radost rano...”

Glas mu je bio čist, pun topline. Djeca pored njega nasmijaše se i pjevaše još jače. Žene su ih gledale iz avlija, muškarci se okrenuše i slušali s poštovanjem.

Pjesma se razlijevala sokakom kao da blagosilja svaki prag i svaku dušu. Bila je to ona vrsta pjesme koja te prisjeti na sve što je lijepo i dobro.

•

Kada su završili, ljudi su im prilazili, milujući ih po glavama, dajući bajramluk – po koji novčić, bombonu, čokoladicu.

“Bravo, Harune! Bio si najbolji danas”, reče Omer.

Harun se zacrvni, ali osmijeh nije mogao sakriti.

Dedo mu priđe i zagrli ga.

“Sine moj... to je bio pravi bajramski glas.”

Harun se privi uz njega i šapnu:

“Dedo... mislim da sada znam zašto se pjesma zove ‘Merhaba’. To je kao da ti srce kaže – dobro došao.”

Dedo se nasmije.

“Eto, naučio si najvažniji dio. A pjesma... ona će se pjevati i kad ti budeš dedo.”

Harun pogleda prema džamiji, prema djeci koja su se smijala, prema vedrom nebu, i pomisli:

Bajram nikada neće biti samo dan. To je osjećaj koji se nosi, pjeva i dijeli.

I tako je započela njegova tradicija – merhaba iz srca, svake godine sve jača.

JESEN NA SELU I SPREMANJE ZIMNICE

Jesen na selu uvijek je imala posebnu boju, miris i ritam. Drveće bi se obuklo u zlatne tonove, magla bi se spuštala nad poljima kao meka bijela marama, a avlije bi se pretvarale u male fabrike okusa i tradicije. To je vrijeme kada se u selu sve budi – iako zvuči čudno, jesen nikada nije bila kraj godine, već njen najživlji početak. Porodice su se okupljale, djeca trčala između košara, a svaki dan donosio je novu aktivnost.

U kući porodice Dervišević, jesen je bila praznik za sve generacije. Djeca su najviše voljela prvu sedmicu oktobra, jer je to značilo da počinje spremanje zimnice — vrijeme kada se sve zamiriše, zapjeva, radi i priča.

•

Jednog jutra, dok je sunce još bilo nisko, majka Hana iznijela je u avliju veliki kotao, vreće paprika, kašike, krpe i jednu ogromnu dasku.

„Djeco, danas radimo ajvar“, rekla je, kao da najavljuje veliku porodičnu svečanost.

Malik i Ajla su odmah potrčali prema vrećama. Obožavali su miris crvenih paprika – one pečene, tople, koje ostavljaju trag na prstima i probude apetit samo pogledom.

Babo je upalio vatru ispod sača, a majka je redala paprike na žicu. Ubrzo se čuo onaj prepoznatljiv zvuk – pucketanje kore, ispuštanje soka, toplina koja se diže u talasima.

„Majko, gotova je ova!“ povikao je Malik, dok je jedna paprika potpuno pocrnjela s jedne strane.

„Samo tako, sine. Mora cijela pocrniti da bi bila slatka.“

To je bila mala životna lekcija: ponekad ono što izgleda izgorelo — zapravo je najukusnije.

Paprike su se gulile u velikim posudama, a kuća je mirisala na dim i slatkoću. Ajla se trudila da svaku papriku očisti bez ijedne crne tačke.

„Neno, je li ovo dobro?“ upita, pokazujući papriku bez kore.

Nena je prišla, pogledala i klimnula.

„Odlično. A znaš li ko je mene naučio praviti ajvar? Moja majka. A nju njena nana. To ti je, sine, tradicija. Svaki put kad gulimo paprike, kao da spajamo sve naše žene iz prošlosti.“

Ajla se nasmije i pomisli da je dio nečega važnog.

•

Kada su paprike bile samljevene, došao je najuzbudljiviji dio – miješanje u velikom kotlu. To je uvijek radio babo, ali ove godine Malik je bio dovoljno odrastao da mu pomogne.

Držeći veliku drvenu kašiku gotovo veću od sebe, Malik je miješao sporo ali ponosno.

„Lijevo – desno – pa u krug“, govorio je babo. „Ajvar se ne miješa samo rukom. Miješa se voljom.“

Djeca su se smijala, ali su znala da babo misli ozbiljno. Njegov ajvar bio je nadaleko poznat – gust, sladak, taman koliko treba ljut, sa mirisom dimljenih paprika i daskom tradicionalne ljubavi.

•

Sutradan, spremali su pekmez. U dvorištu je stajao veliki bakreni kazan, a oko njega kašete pune šljiva – tamnih, mekanih, savršenih za kuhanje.

„Djeco, skidajte košpice“, rekla je majka.

Malik i Ajla sjeli su na velike jastuke i počeli čistiti šljive. Bilo je tu svega – smijeha, prskanja soka, borbe da se ne pojede previše šljiva prije nego završe.

Kada je kazan počeo ključati, miris pekmeza širio se avlijom kao da se cijeli kraj pretvorio u slastičarnicu.

„Pekmez se mora kuhati polako“, reče nena. „Ako žuriš — zagori. A sve što vrijedi u životu treba vremena.“

Još jedna nenina lekcija upisana među mirisima šljiva.

•

Treći dan bio je rezervisan za sušenje mesa. Babo je objesio redove mesnatih komada u sušnicu — polako, pažljivo, kao da slaže instrumente za orkestar.

„Dim mora biti ravnomjeran“, objašnjavao je. „Ni prejak, ni preslab.“

Djeca su voljela taj dan jer je sušnica bila mjesto tajni: topla, mračna, s mirisima koji su govorili da se priprema nešto važno. Babo im je dozvolio da zatvore vrata sušnice, što su doživljavali kao veliku čast.

•

Najzad, stigao je red na jabuke. One iz ovog kraja bile su poznate po slatkoći. U dvorištu se pojavila velika drvena kaca, a jabuke su se slagale u slojevima — jedne crvene, druge žute, treće sa zelenim tačkicama.

„Ove idu u sanduk“, reče majka. „Da nas čuvaju cijelu zimu.“

Djeca su birala najljepše jabuke, brišući ih krpom dok ne zablistaju. Činilo se kao da spremaju blago.

A nena je, kao uvijek, dodala svoju mudrost:

„Jesen nam daje ono što smo preko godine radili. Ako smo radili s ljubavlju — zimnica će biti slatka.“

•

Kada je sve bilo gotovo — ajvar u teglama, pekmez u staklenkama, meso u sušnici, jabuke u sanducima — porodica se okupila oko sofre.

„Pogledajte ovo“, reče babo ponosno. „Ovo je plod našeg rada.“

Majka se nasmije:

„Plod ljubavi, bolje reći.“

Djeca su bila umorna, ruke lijepjive, obrazi rumeni, ali su osjećala nešto posebno — ponos što su dio običaja starijeg od svih njih zajedno.

Malik je rekao:

„Jedva čekam sljedeću jesen.“

A nena ga pogleda, pomilova po glavi i reče:

„Ako Bog da, sine moj. I svaka jesen će biti ljepša kad radiš zajedno sa svojim najdražima.“

I tako je jesen na selu postajala priča koja traje generacijama — mirisna, ukusna, vesela, puna vrijednosti koje se uče sporo, ali pamte zauvijek.

STARI ZANATI ZAVIČAJA – KOVAČ, SARAČ I OBUĆAR

U svakom selu nekada je postojala čaršija koja je živjela kao veliki organizam. U njoj su se spajali mirisi, zvuci, vještine i ljudi. Djeca su voljela provoditi vrijeme u čaršiji, jer svaki zanat imao je svoju magiju, svoju muziku i svoju priču. Malik, radoznali dječak iz mahale, otkrio je te magije jednog sunčanog proljetnog dana kada ga je dedo poveo da obiđu stare zanatlije.

„Sine“, rekao je dedo, „ovo su zanati koji su hranili cijele porodice, koji su čuvali tradiciju i čijim se majstorima nekada klanjalo od poštovanja.“

Malik nije znao šta ga čeka, ali je osjećao da je pred njim posebna pustolovina.

KOVAČ – GOSPODAR VATRE

Prva radionica u koju su ušli bila je kovačka. Već na vratima Malik osjeti toplinu, kao da je prozor otvoren prema ljetnom suncu. U sredini prostorije gorjela je vatra koja je bacala narandžaste odsjaje po zidovima. Ispred nje stajao je veliki nakovanj, a iznad se čuo ritmičan zvuk čekića:

Ting – tang! Ting – tang!

Majstor kovač, širokih ramena i čađavih ruku, osmijehnu se kada ih ugleda.

„Aaa, došao nam je mali majstor“, reče. „Hoćeš li vidjeti kako se pravi potkovica?“

Malik klimnu oduševljeno.

Majstor ugrabi komad željeza, stavi ga u vatru, a plamen proguta metal dok nije postao užaren kao sunce. Zatim ga položi na nakovanj i počne oblikovati čekićem.

„Vidiš, sine“, reče dedo, „kovač ne kuje samo željezo. On kuje povjerenje. Seljak bez kovača nema motike, konj bez kovača nema potkovice, kuća bez kovača nema brave.“

Malik je gledao hipnotiziran. Svaki udarac stvara novi oblik, a svaki oblik imao je svrhu.

„A znate li“, reče kovač, „da se vjerovalo kako potkovića donosi sreću? Kad je zakucaš iznad vrata – štiti dom.“

Malik odluči da će jednoga dana i on naučiti kovati, barem jednu malu potkovicu za svoju sobu.

SARAČ – MAJSTOR KOŽE

Sljedeća radionica mirisala je na kožu, vosak, drvo i staru prašinu. Bila je to saračka radnja, puna remena, tokova, sedala, opasača i malih ukrasnih kopči. Majstor sarač, mršav čovjek sa naočarima na vrhu nosa, sjedio je nad velikom komadom kože i precizno rezuckao.

„Ovo je zanat koji traži ruke kao pero“, prošapta dedo. „Blage, ali sigurne.“

Majstor pogleda Malika i pozva ga bliže.

„Hoćeš li probati utisnuti šaru?“

Izvadi mali metalni pečat i pokaza dječaku kako da ga postavi na kožu. Malik udari lagano čekićem i na koži se pojavi cvijet.

„Vidiš“, reče sarač, „koža pamti sve što joj kažeš. Kao ljudi – ako si grub, puknu. Ako si blag, postanu ljepši.“

Malik pređe prstom preko šare. Bila je glatka, topla i imala miris tradicije.

Dedo mu objasni:

„Nekada su sarači bili važni kao ljekari. Bez njih nisi mogao putovati, jahati, raditi. Svaka torba, svaka uzda, svaki remen prošao je kroz njihove ruke.“

Malik osjeti poštovanje za zanat koji se možda više ne vidi svaki dan, ali čiji tragovi i dalje žive na tavanu svake stare kuće.

OBUČAR – ČUVAR KORAKA

Treća radionica bila je obučarska. Bila je to mala prostorija prepuna kalupa za cipele, kožnih komada i tankih igala. Mirisala je na vosak i ulje. Majstor obučar šio je kožne opanke, onako kako se radilo stotinama godina.

„Esselamu alejkum“, reče dedo.

„Alejkumu selam, majstore“, odgovori obučar ne podižući pogled dok je spajao dva komada kože.

Tek kada je završio šav, pogledao je Malika.

„Ti si dedov unuk?“, nasmija se. „Znam te po očima.“

Malik se iznenadio, ali mu je bilo drago.

„Hoćeš da vidiš kako se pravi opanak?“

Obučar mu pokaže kako se koža reže, oblikuje, šije i na kraju glača. Na dječakovom licu pojavio se osmijeh budućeg majstora.

„Opanak je više od obuće“, reče obuçar. „To je priča o putu. O ljudima koji su hodali kroz brda, preko rijeka, kroz sela i čaršije. U opanku su zapisane hiljade koraka naših djedova.“

Malik stavi mali opanak na dlan i zamišlja ljude koji su ga nekada nosili.

PUT KUĆI – TRI ZANATA, JEDNA LEKCIJA

Kada su završili obilazak, Malik je šutio cijelim putem kući. Dedo ga pogleda.

„Šta ti se najviše svidjelo?“

Malik razmisli:

„Kovač ima vatru, sarač ima šare, obuçar pravi korake... Ne mogu se odlučiti.“

Dedo se nasmije.

„E vidiš, tako su nekada djeca učila o životu. Svaki zanat ima svoju pouku. Kovač te uči snazi i strpljenju. Sarač te uči blagosti i preciznosti. Obučar te uči da je svaki korak važan.“

Malik pogleda svoje male cipele i tiho reče:

„Dedo... mislim da bih volio da jednog dana naučim ponešto od svakog.“

Dedo ga zagrlji.

„I to je najveća mudrost, sine. Ne moraš biti majstor da cijeniš majstorstvo. Samo trebaš znati gledati srcem.“

I tako je Malik tog dana naučio da su stari zanati više od poslova – oni su čuvari kulture, identiteta i duše zavičaja. A u svakoj iskri, svakom šavu i svakom opanku živi priča koja čeka da je nova generacija otkrije i sačuva.

PRIČA O KOMŠIJSKOJ SOLIDARNOSTI – KAD SE DIJELILO I DOBRO I TEŠKO

U starim bošnjačkim mahalama ljudi su živjeli tako blizu jedni drugima da su se njihove radosti i brige dijelile brže nego što vjetar pređe preko brijega. U tim sokacima, gdje su se avlije dodirivale, gdje je kahva mirisala preko taraba, a djeca rasla zajedno kao jedna porodica, važno je pravilo koje su svi znali napamet: **komšija je bliži od rođaka**. Ta rečenica nije bila poslovice, već istina koja se svakog dana živjela u praksi.

Malik je odrastao slušajući to od svojih roditelja i dede, ali tek je jednoga ljeta razumio šta to zapravo znači. Bio je rano jutro kada je na njihovim vratima zakucao komšija Hasan, zadihan i uznemiren, jedva izgovarajući da je kod Salihovih buknuo požar. Malik nije stigao ni da obuče papuče; kroz nekoliko sekundi trčao je za babom sokakom, osjećajući strah i adrenalin koji je promicao između uskih kuća.

Plamen je gutao dio Salihove štale, a dim se dizao u visine. I dok je Malik mislio da će samo nekoliko ljudi doći pomoći, dogodilo se nešto što se u mahali podrazumijevalo — ljudi su počeli pristizati sa svih strana, bez dogovora, bez poziva. Neko je došao s kofama, neko s lopatama, žene su nosile galone vode i mokre ćebadi, djeca trčala po sokaku kao da su dio velike, uigrane ekipe. Niko nije pitao šta se desilo niti ko je kriv; svi su znali samo jedno: treba pomoći, jer se komšiji ne okreće leđa.

U toj gužvi Malik je prvi put shvatio da se pravi ljudi prepoznaju po tome koliko se brzo odazovu tuđoj nevolji. Vidio je kako muškarci bacaju vodu, kako žene tješe Salihovu suprugu, kako njegov babo iznosi

posljednje koze iz štale, i kako dedo Husein, iako u godinama, gasi vatru snagom čovjeka kojeg pokreće srce, a ne mišići. Nakon duge borbe, požar je konačno ugašen, a šteta, iako velika, bila je ništa naspram onoga što je moglo biti.

Salih je sjedio na zemlji, suznih očiju, ne znajući kako da se ljudima zahvali. Ali babo mu je prišao, stavio ruku na rame i rekao ono što je u toj mahali važno kao zakon: „Komšija se ne zahvaljuje. Komšija se pamti, pa kad dođe tvoj red — pomogneš ti drugome.“

U danima koji su slijedili, mahala se pretvorila u jedno veliko gradilište. Niko nije čekao da ih Salih zamoli za išta. Ljudi su donosili daske, alat, hranu, žene kuhale za sve, djeca dodavala ekser po ekser. Krov je ponovo stajao već nakon dva dana, bolji nego prije. Činilo se kao da su svi, zajedničkim rukama i dovama, ponovo izgradili ne samo kuću, nego i Salihovo povjerenje u život.

Malik je tih dana promatrao sve oko sebe s osjećajem divljenja. Nisam znao da je moguće da se toliko ljudi brine za jednu porodicu koja im nije rodbina, mislio je. Ali u mahali, rodbina nije bila određena krvnom vezom — nego srcem i komšilukom.

I nije komšiluk bio važan samo kad su nastupale nevolje. Radosti su se dijelile jednako velikodušno. Kad se rodilo dijete, cijela mahala se veselila. Kad bi neko kupio traktor, ljudi bi ga posipali šećerom da „ide hairli“. Kad bi se djevojka udavala, žene iz sokaka kitile bi je kao da je njihova. Malo šta je bilo samočije — sve je bilo svačije.

Jedne večeri, dok su sjedili pod trešnjom, Malik je pitao dedu može li komšiluk opstati u vremenu koje se mijenja, u godinama kad ljudi sve više žure, zatvaraju se u kuće i žive daleko od svega starinskog. Dedo se nasmiješio i pogledao ga onim blagim, mudrim pogledom koji je uvijek donosio smirenje.

„Hoće“, rekao je. „Sve dok ga vi budete živjeli. Komšiluk nije zgrada, ni sokak, ni avlija. Komšiluk je čovjek. A čovjek vrijedi samo onoliko koliko vrijedi njegov odnos prema drugima.“

Malik je to upamtio bolje nego ijednu školsku lekciju.

Kasnije, kada je odrastao i počeo živjeti svoj život, često bi govorio da moderni svijet nije uništio komšiluk — ljudi ga ponekad samo zaborave. Ali tamo gdje se ljudi pozdrave, gdje se dijete pripazi, gdje se vrata otvore prije nego što se pokuca, tamo komšiluk i dalje živi. I živjet će, sve dok postoji makar jedan sokak u kojem ljudi vjeruju da se dobro vraća dobrim.

I zato i danas u njegovom sjećanju stoji ista ona rečenica koju je čuo kao dijete i koju je kasnije svojim sinovima govorio:

„Komšija je kuća do tvoje duše.“

PRIČA O HALVI – SLATKO KOJE OKUPLJA PORODICU

Halva je u bošnjačkim kućama oduvijek imala posebno mjesto. Nije se pravila svaki dan, ali kad bi se njezin miris proširio avlijom, svi su znali da se dešava nešto važno. Nekad je to bila radost, nekad tuga, nekad dova, nekad sjećanje — ali uvijek je halva bila znak da se porodica okuplja, sjeda na isto mjesto, i dijeli trenutak koji se neće ponoviti.

U porodici Mujagić, ovu tradiciju najviše je čuvala nena Hatidža. Njen glas, blag ali siguran, imao je moć da najavi početak pravljenja halve samo jednim kratkim pozivom: „Djeco, hajde u kuhinju. Danas ćemo praviti halvu.“ I nije bilo djeteta koje se ne bi odazvalo, jer pravljenje halve nije bilo samo kuhanje — bila je to mala ceremonija.

Toga dana Malik i Ajla su utrčali u kuću čim su čuli nenin poziv. U kuhinji je već bila pripremljena velika metalna šerpa, maslac na stolu, brašno u zdjeli i šećer koji je čekao da se otopi u zlatni sirup. Sunčeva svjetlost padala je kroz mali prozor i osvjetljavala prašinu koja se presijavala kao sitne zlatne pahulje — baš kao što će i halva izgledati kad bude gotova.

Nena je vezala maramu i započela svoju večitu priču, onu koju je pričala svaki put kad bi pravila halvu. Ali djeca su je slušala kao da je prvi put čuju.

„Znate li, djeco, halva se pravi kad se nečega sjećamo, ali i kad se nečemu radujemo. Kad se rodi dijete — halva. Kad se preseli neko drag — halva. Kad se završi posao — halva. Kad se počne novi put — halva. Halva je, djeco moja, kao dovom posuto srce. Zasladi, ali i smiri.“

Malik se nasmije. „A neno, je li istina da halva donosi beričet?“

„Jeste, sine“, reče nena, dok je maslac počeo pucketati na vrelom šporetu. „Sve što se dijeli — donosi beričet. A halva se dijeli uvijek.“

Maslac je već mirobao cijelom kućom, a nena je lagano dodavala brašno, miješajući drvenom kašikom kružnim pokretima koji su bili toliko ujednačeni da su djelovali kao mali ples. Djeca su gledala kako se smjesa pretvara u zlatnu, pa u smeđu, pa u tamniju nijansu koja je mirisala na toplinu doma.

„E sad, najvažniji dio“, reče nena. „Ajde, Malik, sipaj šećerni sirup.“

Malik pažljivo podiže lončić i sipnu tanku struju sirupa. Smjesa poče da šišti i podiže se kao da je živa. Ajla se malo trgnu, a nena se nasmije.

„Halva, djeco, zna da priča. Moraš je slušati.“

Kada se smirila, nena je nastavila miješati, a zatim reče: „Znate li zašto halvu pravim danas?“

Djeca su se pogledala. Nisu imali pojma.

„Danas je godišnjica dana kada je vaš dedo dobio svoj prvi posao. Svake godine pravim halvu da se sjetimo zahvalnosti. Kad god u životu nešto dođe lijepo — treba ga obilježiti dovom, zahvalom i halvom.“

Malik se osmjehnuo. Svidjela mu se ideja da je jedan desert toliko važan da pamti uspomene.

Nena skide šerpu sa šporeta i poče halvu razgrtati kašikom, praveći male valove. Taj zvuk — mek, težak i ritmičan — bio je najdraži zvuk porodici. Svi su voljeli gledati kako halva nastaje, ali još više voljeli su trenutak kada se iznosi na siniju.

„Ajde, djeco, vrijeme je“, reče nena ponosno.

Stavili su halvu na veliki tanjir i posuli je mljevenim orasima. Miris se proširio po cijeloj kući, pa i dalje, preko avlije, niz sokak. Malik je uvijek govorio da halva ima moć „da zovne komšije“, jer se činilo da ljudi nekako slučajno prođu baš u vrijeme kad je halva gotova.

„Neno“, upita Ajla tiho, „zašto si rekla da halva smiruje dušu?“

Nena je zastala na trenutak, naslonila kašiku na ivicu tanjira i pogledala djecu s toplinom koju može imati samo nena.

„Kad ti je srce teško — halva ga zasladi. Kad ti je srce sretno — halva te podsjeti da podijeliš sreću. Kad ti je srce zahvalno — halva tu zahvalnost potvrdi. Nije ona samo hrana. Ona je poruka. Ona je tradicija. A tradicija drži kuću.“

Sjeli su zajedno oko sofre i polako jeli halvu, dijeleći komade i osmijehe. Malik je osjećao toplinu koja nije dolazila samo iz tanjira — dolazila je iz zajedništva, iz običaja koji se ponavlja, iz osjećaja da su dio nečega većeg od njih samih.

Kada su završili, nena je pokupila tanjir i rekla: „Eto, djeco. Ako Bog da, jednog dana i vi ćete praviti halvu svojim unucima. A kad je budete miješali, sjetite se mene. Jer ja sam moje od vas naučila.“

U tom trenutku Malik je shvatio da halva nije samo desert. Halva je način da se zapamti ono što je važno, da se ojača ono što spaja, da se podsjeti da se ljubav ne može kupiti — ali se može napraviti, kašikom, strpljenjem i dobrom namjerom.

I zato je od tog dana, dok god bi u njihovoj kući zamirisao maslac na šporetu, Malik znao da se ne pravi samo slatko — pravilo se sjećanje. A sjećanja su, baš kao i halva, najljepša kada se dijele.

DJEČAK I HAMAJLIJA – PREDMET KOJI ČUVA USPOMENU

Hamajlija je u mnogim bošnjačkim kućama bila poput malog svjetionika — nečujnog, skromnog, ali snažnog podsjetnika da nas neko čuva, voli i misli o nama čak i kad nije tu. Nije bila samo kožna kesica s papirom, već čitava priča složena u nekoliko šavova i nekoliko riječi ispisanih rukom učača. Za djecu, ona je bila tajanstveni predmet, a za starije simbol dovâ, nade i bliskosti.

Malik je o hamajlijama slušao mnogo puta, ali nikada jednu nije nosio. Za njega je to bilo nešto što imaju dede i nene, poneka majka oko vrata, ili starinske slike u kući gdje se vidi dijete s hamajlijom na prsima.

Međutim, sve se promijenilo jedne zimske večeri kada mu je dedo Selim pokucao na sobna vrata noseći malu, tamnosmeđu kutiju.

„Sine“, rekao je tiho, „došao je jedan dan koji sam dugo čekao.“

Malik je odmah sjeo na krevet, znajući da dedo nikada ne govori tako ozbiljno a da nije nešto posebno. Nasmiješeni starac s bijelom bradom, izlizanim prslukom i toplim očima, otvorio je kutiju i iz nje izvadio malu hamajliju, ručno šivenu od mekane kože. Na njoj se vidio mali uvez, a konac je, iako istrošen, izgledao kao da u sebi nosi bezbroj godina iskustva.

„Ovo je tvoja hamajlija“, rekao je dedo, pružajući je Maliku. „Ne bilo kakva — ovo je ona koju je meni dao moj dedo, a njemu njegov. Stara je više od sto godina.“

Maliku je srce poskočilo. Uzeo ju je pažljivo, kao da drži pticu koja bi mogla poletjeti.

„Dedo... zar stvarno meni?“

„Tebi, sine moj. Jer si porastao taman toliko da možeš razumjeti šta znači da te nešto čuva.“

Dedo mu je pokazao kako se hamajlija otvara — nikako na silu, uvijek lagano, da se ne ošteti papir unutra. Izvadio je mali, požutjeli listić s ispisanim dovama arapskim pismom.

„Ovo je učio hafiz koji je došao iz daleka, kada je naš narod prolazio kroz teško vrijeme“, rekao je dedo. „Rekao je tada da svako dijete treba da ima zaštitu, nešto što nosi blagoslov kuće, porodice i svih koji ga vole.“

Malik je gledao hamajliju, osjećajući kako mu se u grudima skuplja toplina koju ne zna objasniti.

Dedo nastavi, glasom koji je lagano drhtao:

„Ali hamajlija ne čuva sama. Čuva te zato što znaš čiji si, odakle si, i čemu te učimo. Ona ti nije talisman nego uspomena. A uspomene, sine, nose najveću zaštitu.“

Te riječi su se urezale u Malikovo srce jače od svega što je do tada čuo.

Te večeri, dedo mu je pričao kako je on dobio istu hamajliju kada je imao deset godina. Kako ju je nosio prvog dana škole, prvog puta kada je pošao na put, pa čak i na dan svoje ženidbe. Govorio mu je o ljudima čija su imena upisana u tkivo te male kožne kesice, o suzama koje je hamajlija upila, o radostima koje je dočekala. I koliko god to zvučalo nevjerovatno, Malik je vjerovao da predmet u njegovoj ruci ima više života nego što može stati u jednu priču.

Kada je dedo zaključio pripovijest, stavi mu hamajliju oko vrata i poljubi ga u čelo.

„Sad si malo veći, a i tvoja duša je malo jača“, rekao je. „Nos' je kad ti je srce nemirno, kad se spremaš na nešto novo, ili kad ti treba da se sjetiš mene.“

Malik mu se privio uz ruku. To je bio jedan od onih trenutaka za koje dijete zna da će ih pamtili cijeli život, iako još nije sasvim sigurno zašto.

Sljedećih dana Malik je hamajliju nosio skromno, ispod košulje, ne pokazujući je drugima. Nekako je osjećao da nije običan nakit nego mala tajna između njega i dede. Kada bi je dotakao, činilo mu se da mu srce kuca sporije i sigurnije, kao da ga nešto smiruje.

Jednog dana, kada je trebao recitovati pred cijelim razredom i osjećao veliku tremu, ruka mu je nesvjesno pošla prema hamajliji. Osjetio je glatku površinu i odjednom kao da je čuo dedin glas: „Samo diši, sine. Sve će biti dobro.“

I zaista — sve je bilo dobro.

Kada se vratio kući, trčeći niz sokak, dedo ga je čekao na klupi.

„Vidim ja, prošlo je dobro“, reče uz osmijeh.

„Kako znaš?“

„Znam po tome kako ti oči sijaju. A to znači da si bio hrabar.“

Te večeri Malik je shvatio da hamajlija ne donosi hrabrost — ona je samo podsjetnik da hrabrost već postoji u njemu.

Godine su prolazile, i hamajlija je ostala njegova stalna saputnica. Na ekskurziji, za vrijeme bolesti, u trenucima radosti, na prvo putovanje bez roditelja — uvijek je bila tu. Ne kao magični predmet, nego kao veza s dedom, s precima, s tradicijom koja ga oblikuje, s ljubavlju koja ga drži.

A kad je dedo preselio, Malik je dugo držao hamajliju u ruci te noći. I po prvi put, otvorio je kutiju i dodao unutra mali svoj papirić — kratku dovu koju je sam napisao. Tako je postao dio lanaca koji traje generacijama.

I znao je da će jednog dana, kada bude imao svoga sina ili unuka, sjesti na isti način, otvoriti kutiju i reći:

„Sine... došao je dan koji sam dugo čekao.“

I tako se priča o hamajliji neće nikada završiti — jer ono što čuva dušu, traje duže i od čovjeka i od vremena.

PRIČA O PRVOM ODLAZKU NA PLANINU – LJUBAV PREMA ZAVIČAJU

Malik je cijelog djetinjstva gledao planinu koja se iznad sela dizala kao veliki čuvar — tiha, široka i snažna. Činilo se da je stalno tu, ali kao da nikome ne dopušta da je upozna dok ga sama ne pozove. Stariji su uvijek govorili da se planini ide s poštovanjem, nikad bez razloga, nikad bez zahvalnosti. Zato je Malik sanjao dan kada će i on prvi put krenuti uz nju, kao što su nekad išli baba, dedo i svi muškarci iz porodice.

Jednog proljetnog jutra, dok je rosa još držala travu mokrom kao da ju je neko polio srebrnim mlijekom, baba je tiho ušao u Malikovu sobu i rekao: „Sine, danas ideš sa mnom na planinu. Vrijeme je da je upoznaš.“

Malik je skočio kao da ga je neko dotakao strujom. Srce mu je udaralo brzo, jer to nije bio običan izlet — to je bio njegov prvi korak u nešto što su stariji nazivali „ljubav prema zavičaju“.

Krenuli su rano, noseći u torbama somun, komad sira, malo luka i flašu hladne izvorske vode. Put do planine nije bio lak, ali je bio lijep. Kroz šumu su se čule ptice koje su ih pratile svojim pjevom, kao da žele dobrodošlicu. Vazduh je bio čist i hladan, a svaki udisaj ispunjavao Malikova pluća osjećajem slobode koji do tada nije poznavao.

Kad su stigli do rijeke, baba se zaustavi. Rijeka je bila bistra kao staklo i tekla je mirno, noseći sa sobom komadiće svjetlosti koje je skupljala sa neba. Malik je kleknuo, umio se i osjetio kako ga hladnoća budi do kostiju.

„Sve počinje od vode“, reče baba. „Ko poštuje vodu, poštuje život.“

Nakon kraćeg odmora nastavili su prema uzbrdici koja se činila strmom, ali je Malik išao hrabro, jer je znao da se svako zavičajno dijete mora jednom popeti na svoju planinu. Na pola puta sreli su stado ovaca koje je čuvao stariji pastir, čovjek sa ispucalim rukama i očima koje su vidjele više jutara nego što se može izbrojati.

„E, babo, koga to vodiš?“ upita pastir.

„Vodi ga planini“, reče babo. „Da se upoznaju.“

Pastir se nasmija i pruži Maliku jedno malo janje da ga pomiluje. Janje je bilo mekano kao oblak, a Malik je prvi put osjetio koliko je priroda nježna i krhka, uprkos svojoj veličini. Pastir mu reče: „Čuvaj prirodu, sine. Ona pamti sve — i dobro i loše. A onaj ko je voli, taj nikad nije sam.“

Kada su se približili vrhu, pejzaž se otvorio pred njima kao velika slika naslikana najboljim bojama. Selo se vidjelo kao mali crtež u dubini, a rijeka je sijala poput zmiје od svjetlosti. Malik je zastao, oduševljen prizorom.

„Babo... je li ovo sve naše?“

„Nije naše“, reče babo. „Mi pripadamo njemu, ne ono nama. Ali je naš zavičaj. I zato ga volimo.“

Sjedenje na travi, osluškivanje vjetra koji šušti kroz borove, i tišina koja nije zapravo tišina nego razgovor zemlje sa nebom — sve to Malik je upijao bez riječi. Osjećao je kako mu se srce širi, kao da želi obuhvatiti sve što vidi.

Babo je izvadio somun i sir pa je započeo jednostavan obrok koji je Malik jeo s nevjerovatnim užitkom. Hrana na planini imala je drugačiji ukus, kao da je svaka mrva imala malo neba u sebi.

„Zapamti, sine“, reče babo dok su jeli, „ko zna gdje mu je korijen, taj zna i gdje mu je put. A planina je naš korijen. Čuva nas, štiti i uči. Ko je jednom upozna, nikad je ne zaboravi.“

Dok su silazili, Malik je u sebi ponavljao sve što je doživio: hladnu vodu rijeke, miris borovine, zvuk zvona sa ovaca, tišinu koja nije bila prazna, nego puna života. Znao je da se tog dana promijenio — postao je bogatiji za nešto što ne može stati u riječima.

Kada su se vratili kući, nena ga pogleda i reče: „Eto, sad si pravi naš. Ko se s planinom upozna, taj više nikad nije mali.“

Te večeri, dok je ležao u krevetu, Malik je zatvorio oči i još jednom vidio vrh planine. Osjećao je zahvalnost za svaki korak, svaki dah, svaki prizor. I znao je da će se tamo vratiti — ne zato što mora, nego zato što se ljubav prema zavičaju ne uči iz knjiga, već iz trenutaka koji ostave trag u duši.

A njegov prvi odlazak na planinu bio je upravo takav — trenutak koji ga je zauvijek vezao za zemlju koja ga je rodila.

ZAKLJUČAK

Svaka priča u ovoj zbirci nastala je iz potrebe da se sačuva ono što je najtiše, najtoplije i najistinitije u bošnjačkom zavičajnom iskustvu — svakodnevnica koja oblikuje identitet, običaji koji čuvaju zajednicu i uspomene koje se prenose ne riječima, nego osjećajem. U ovim pričama nema velikih heroja niti velikih događaja, ali ima onoga što je mnogo trajnije: ljubavi, poštovanja, rada, zahvalnosti, zajedništva i veze s domom. Sve ono što čini narod prepoznatljivim, stabilnim i postojanim.

Djetinjstvo ovdje nije samo dio odrastanja, već temelj razumijevanja svijeta. Djeca iz ovih priča uče prve vrijednosti kroz rad s porodicom, kroz miris kahve koju sprema nena, kroz zvuk potoka, pjesmu na sijelima, ali i kroz važne trenutke kada primaju hamajliju, idu u mekteb, penju se na planinu ili prvi put učestvuju u ramazanskim i bajramskim običajima. Kroz njihovu radoznalost i čistu dušu vidimo koliko su naši običaji živi, koliko su snažni i koliko su duboko ukorijenjeni u svakodnevicu.

Ova zbirka priča želi da podsjeti da tradicija nije teret, niti prošlost koja je iza nas, nego izvor koji nas hrani i drži uspravnim. Kroz običaje koji se prenose s generacije na generaciju čuva se identitet, a kroz toplinu doma i zajednice čuva se čovjek. Svaka priča ovdje je jedan sloj tog identiteta — jedan komadić slike o narodu koji zna da se raduje, da dijeli, da poštuje, da vjeruje i da živi u skladu s prirodom i ljudima oko sebe.

Ako ova knjiga uspije da djeci otvori vrata u svijet njihovih predaka, da im pokaže ljepotu jednostavnosti i vrijednost pripadanja, onda je ispunila svoj cilj. Ako ih inspiriše da čuvaju običaje, da vole svoj zavičaj, da razumiju svoje korijene i prenesu ih dalje, onda je ova zbirka učinila mnogo više od pripovijedanja — postala je most između juče i sutra.

Neka ove priče ostanu kao mali svjetionici za svako dijete koje se zapita ko je i odakle je.

A neka svaki čitalac osjeti ono što je suština svih zavičajnih priča:

da se najvažnije vrijednosti ne čuvaju u knjigama, nego u srcu — a knjiga ih samo podsjeti da i dalje postoje.